Proměna

Franz Kafka

Publikováno s laskavým svolením serveru Franz Kafka
Zdroj http://www.franzkafka.zde.cz

I

Když se Řehoř Samsa jednou ráno probudil z nepokojných snů, shledal, že se v posteli proměnil v jakýsi nestvůrný hmyz. Ležel na hřbetě tvrdém jak pancíř, a když trochu nadzvedl hlavu, uviděl své vyklenuté, hnědé břicho rozdělené obloukovitými výztuhami, na jehož vrcholu se sotva ještě držela přikrývka a tak tak že úplně nesklouzla dolů. Jeho četné, vzhledem k ostatnímu objemu žalostně tenké nohy se mu bezmocně komíhaly před očima.

Co se to se mnou stalo? pomyslel si. Nebyl to sen. Jeho pokoj, správný, jen trochu příliš malý lidský pokoj, spočíval klidně mezi čtyřmi dobře známými stěnami, Nad stolem, na němž byla rozložena vybalená kolekce vzorků soukenného zboží - Samsa byl obchodní cestující -, visel obrázek, který si nedávno vystřihl z jednoho ilustrovaného časopisu a zasadil do pěkného pozlaceného rámu. Představoval dámu, opatřenou kožešinovou čapkou a kožešinovým boa, jak vzpřímeně sedí a nastavuje divákovi těžký kožešinový rukávník, v němž se jí ztrácí celé předloktí.

Řehořův pohled se pak obrátil k oknu a pošmourné počasí - bylo slyšet, jak kapky deště dopadají na okenní plech - ho naplnilo melancholií. Co kdybych si ještě trochu pospal a zapomněl na všechny blázniviny, pomyslel si, to však bylo naprosto neproveditelné, neboť byl zvyklý spát na pravém boku, v nynějším stavu se však do této polohy nemohl dostat. Ať sebou házel sebevětší silou na pravý bok, vždycky se zase zhoupl zpátky naznak. Zkoušel to snad stokrát, zavřel oči, aby se nemusel dívat na zmítající se nohy, a přestal, až když ucítil v boku lehkou, tupou bolest, jakou ještě nikdy nepocítil.

Ach bože, pomyslel si, jaké jsem si to vybral namáhavé povolání! Den co den na cestách. Zlobení s prací je mnohem víc než přímo v obchodě doma, a k tomu ještě ten kříž s cestováním, starosti o vlaková spojení, nepravidelné, špatné jídlo, stále se střídající známosti, jež nikdy nenabudou trvalosti, srdečnosti. Aby to všechno čert vzal! Ucítil nahoře na břiše slabé svědění; pomalu se sunul po hřbetě k čelu postele, aby mohl lépe zvednout hlavu; našel svědící místo, poseté spoustou drobných bílých teček, které nedovedl posoudit; a chtěl to místo jednou nohou ohmatat, hned ji však stáhl zpátky, neboť při dotyku ho hrůzou zamrazilo.

Sklouzl opět zpátky do dřívější polohy. Z toho časného vstávání člověk dočista zpitomí, pomyslel si. Člověk se potřebuje vyspat. Jiní kupci si žijí jak ženy v harému. Když se například během odpoledne vrátím do hostince, abych si přepsal získané zákazníky, sedí si tihle páni teprve u snídaně. To bych si tak mohl zkusit u svého šéfa; na místě bych letěl. Ostatně kdoví jestli by to pro mne nebylo lepší. Kdybych se kvůli rodičům nedržel, dávno bych dal výpověď, šel bych rovnou k šéfovi a od plic bych mu řekl, co si myslím. Ten by určitě spadl z pultu! Je to také divný způsob, sednout si na pult a z té výšky mluvit se zaměstnancem, který navíc kvůli šéfově nedoslýchavosti musí přistoupit až těsně k němu. Nu, ještě se té naděje docela nevzdávám; jen co budu mít pohromadě tolik peněz, abych splatil, co mu rodiče dluží - může to trvat ještě tak pět šest let -, rozhodně to udělám. Pak se to rozetne. Prozatím ovšem musím vstát, protože mi v pět jede vlak.

A podíval se na budík, který tikal na prádelníku. Pane na nebi! pomyslel si. Bylo půl sedmé a ručičky šly klidně dál, dokonce bylo půl pryč, pomalu už tři čtvrti. Že by byl budík nezazvonil? Z postele bylo vidět, že byl správně nařízen na čtvrtou hodinu; určitě také zvonil. Ale což bylo možné klidně zaspat to zvonění, které otřásá nábytkem? Nu, klidně zrovna nespal, zato patrně tím tvrději. Co však teď počít? Příští vlak jede v sedm hodin; aby ho stihl, musil by si nesmírně pospíšit a kolekce ještě není sbalená a sám se necítí nijak zvlášť svěží a

spolehlivý. A i kdyby vlak stihl, šéfovo hromování ho nemine, poněvadž sluha z obchodu čekal u vlaku o páté a dávno podal hlášení, že ho zmeškal. Je to šéfova stvůra, bez páteře a bez vlastního rozumu. Co kdyby se hlásil nemocný? Ale to by bylo krajně trapné a podezřelé, poněvadž za celých pět let služby nebyl Řehoř ani jednou nemocen. Šéf by určitě přišel s lékařem od nemocenské pokladny, vyčítal by rodičům, že mají líného syna, a všechny námitky by zatrhl odkazem na lékaře od pokladny, pro kterého jsou přece vůbec všichni lidé úplně zdrávi, jenže se štítí práce. A byl by ostatně v tomto případě v neprávu? Až na jistou ospalost, která byla po tom dlouhém spaní doopravdy zbytečná, cítil se Řehoř skutečně docela dobře a dokonce měl řádný hlad.

Když si to všechno v největším spěchu rozvažoval a nemohl se odhodlat vylézt z postele - budík právě odbíjel tři čtvrti na sedm -, ozvalo se opatrné zaklepání na dveře v hlavách postele. "Řehoři," zavolal hlas - byla to matka - "je tři čtvrti na sedm. Nechtěla odjet?" Ten něžný hlas! Řehoř se zděsil, když uslyšel hlas, jímž odpověděl, nepochybně svůj dřívější hlas, do něhož se však jakoby zezdola mísilo jakési nepotlačitelné, bolestné pípání, které jedině první okamžik ponechávalo slovům zřetelnost, natolik však rozrušilo jejich doznění, že člověk nevěděl, jestli dobře slyší. Řehoř chtěl obšírně odpovědět a všechno vysvětlit, za těchto okolností se však omezil na pouhé: "Ano, ano, děkuji maminko, už vstávám." Skrz dřevěné dveře nebylo asi venku znát změnu v Řehořově hlase, neboť matka se tím prohlášením uspokojila a odšourala se pryč. Ale krátká rozmluva upozornila ostatní členy rodiny, že Řehoř je proti očekávání ještě doma, a už klepal na jedny z postranních dveří otec, slabě, ale zato pěstí. "Řehoři, Řehoři," volal, "copak je?" A po malé chvilce znovu naléhavě a hlubším hlasem: "Řehoři! Řehoři!" U druhých postranních dveří se však ozval tichý, naříkavý hlas sestry: "Řehoři? Není ti dobře? Potřebuješ něco?" Na obě strany odpověděl Řehoř: "Už jsem hotov," a snažil se co nejpečlivěji vyslovovat a dlouhými odmlkami mezi jednotlivými slovy zbavit svůj hlas všeho nápadného. I otec se vrátil k snídani, avšak sestra zašeptala: "Řehoři, otevři, pro všechno na světě." Ale Řehoře ani nenapadlo otevřít, zato velebil svou opatrnost, jíž přivykl na cestách, že totiž i doma na noc zamykal všechny dveře.

Nejdříve chtěl v klidu a nerušeně vstát, obléci se a především nasnídat, a pak teprve si rozvážit, co dál, neboť mu bylo jasné, že úvahy v posteli k ničemu rozumnému nepovedou. Vzpomněl si, že už častěji cítíval v posteli jakousi lehkou bolest, způsobenou snad nešikovnou polohou, a když potom vstal, ukázalo se, že si to jen namlouval, i byl teď zvědav, jak se dnes jeho představy pozvolna rozplynou. Změna hlasu nevěstí ostatně nic jiného než řádné nachlazení, nemoc obchodních cestujících, o tom neměl nejmenší pochyby.

Odhodit přikrývku bylo docela prosté; stačilo, aby se jen trochu nafoukl, a spadla sama. Ale dál už to šlo těžko, hlavně proto, že byl tak nesmírně široký. Byl by potřeboval paže a ruce, aby se zdvihl; místo nich měl však jen spoustu nožiček, které byly neustále v roztodivném pohybu a které navíc nebyl s to ovládat. Chtěl-li naráz některou z nich pokrčit, pak se určitě narovnala; a když se mu konečně povedlo provést s onou nohou to, co chtěl, pracovaly zatím všechny ostatní s krajním, bolestném vzrušení jako pominuté. "Jenom se zbytečně nezdržovat v posteli," řekl si Řehoř.

Nejdřív se chtěl dostat z postele spodní částí těla, avšak tato spodní část, kterou ostatně ještě neviděl a již si ani nedovedl dost dobře představit, byla, jak se ukázalo, příliš těžko pohyblivá; šlo to tak pomalu; a když sebou nakonec málem zuřivě, vší silou a bez ohledu hodil dopředu, špatně zvolil směr, prudce narazil na dolní čelo postele a palčivá bolest, již ucítil, ho poučila, že právě spodní část těla je v tu chvíli snad nejchoulostivější.

Zkusil proto dostat z postele nejdříve horní část těla a opatrně otáčel hlavu k pelesti. To se též snadno podařilo a tělesná masa, přes svou šíři a tíhu, se posléze pomalu valila tím směrem, kam se obrátila hlava. Ale když konečně hlava trčela ven z postele do prázdného prostoru, bál se najednou postupovat tímto způsobem dál, neboť kdyby tak nakonec sletěl, musel by to být zrovna zázrak, aby si neporanil hlavu. A zrovna teď ani za nic nesmí pozbýt vědomí; to raději zůstane v posteli.

Ale když tu po opětovném namáhání zase ležel a oddychoval jako předtím a znovu viděl, jak nožičky spolu zápolí snad ještě krutěji, a nepřipadalo mu již možné vnést do té zvůle klid a řád, říkal si zas, že nemůže setrvávat v posteli a že nejrozumnější bude obětovat vše, jen bude-li tu sebemenší naděje, že se tím z postele vysvobodí. Zároveň si však znovu a znovu připomínal, že mnohem lepší než zoufalé rozhodnutí je klidná a nejklidnější rozvaha. V takových okamžicích se zahleděl co nejupřeněji k oknu, bohužel však pohled na ranní mlhu, zahalující i protější stranu úzké ulice, skýtal málo důvěry a svěžesti. "Už sedm hodin," řekl si, když budík znovu odbíjel, "už sedm hodin a pořád ještě taková mlha." A chvilku zůstal ležet v klidu a slabě oddychoval, jako by snad očekával, že naprosté ticho vrátí skutečné a samozřejmé poměry.

Potom si však řekl: "Než odbije čtvrt na osm, bezpodmínečně musím být úplně venku z postele. Ostatně do té doby se po mně přijde zeptat také někdo z obchodu, protože obchod se otvírá před sedmou." A chystal se teď vykolébat tělo po celé délce úplně rovnoměrně z postele ven. Spustí-li se z postele takto, zůstane hlava, již hodlal při pádu prudce zvednout, ještě nejspíš bez úrazu. Hřbet je, zdá se, tvrdý; tomu se snad při pádu na koberec nic nestane. Nejpovážlivější mu připadalo pomyšlení na ten hlasitý rámus, který se určitě ozve a patrně vyvolá za dveřmi ne-li zděšení, tedy jisté obavy. Musel se toho však odvážit.

Když už Řehoř napůl čněl z postele ven - nová metoda byla spíš hrou než námahou, stačilo, aby se vždycky jen trhnutím kousek pohoupl -, napadlo ho, jak by bylo všechno jednoduché, kdyby mu přišli na pomoc. Dva silnější lidé - měl na mysli otce a služebnou - by docela zračili; musili by mu jen vsunout paže pod vypouklý hřbet, vyloupnout ho tak z postele, sehnout se s břemenem a pak jen opatrně vyčkat, až provede přemet na podlahu, kde snad nožičky dostanou nějaký smysl. Nu, nehledě k tomu, že dveře jsou zamčené, má snad vážně volat o pomoc? Přes všechnu bídu nemohl při tom pomyšlení potlačit úsměv.

Byl už tak daleko, že při silnějším zhoupnutí sotva držel rovnonováhu, a teď už se co nejdřív musel definitivně rozhodnout, neboť bylo za pět minut čtvrt na osm - když se u dveří od bytu ozval zvonek. "To je někdo z obchodu," řekl si a skoro strnul, kdežto nožičky se roztančily tím rychleji. Na okamžik všechno ztichlo. "Neotevřou," řekl si Řehoř v jakési nesmyslné naději. Ale potom ovšem jako vždy vykročila služebná pevným krokem ke dveřím a otevřela. Sotva Řehoř uslyšel první slovo návštěvníkova pozdravu, už věděl, kdo to je - sám prokurista. Proč jen je Řehoř odsouzen, aby sloužil u firmy, kde nejmenší nedbalost vzbouzí hned největší podezření? Jsou snad všichni zaměstnanci dohromady darebáci, není snad mezi nimi ani jeden věrný, oddaný člověk, který třeba jen pár hodin po ránu nevyužije pro obchod, a už ho k zbláznění hryže svědomí a dočista není v stavu vylézt z postele? Copak opravdu nestačilo poslat učedníka, aby se zeptal - když už to prostě bez toho doptávání nejde -, to musí přijít sám prokurista a celé nevinné rodině se tak musí dát najevo, že přešetření této podezřelé okolnosti lze svěřit jedině prokuristovu rozumu? A spíš s rozčilení, jež tyto úvahy v Řehořovi vyvolaly, než z řádného rozhodnutí vymrštil se vší silou z postele. Ozvalo se hlasité bouchnutí, ale žádný zvláštní rámus to nebyl. Trochu ztlumil pád koberec, též hřbet byl

pružnější, než si Řehoř myslel, odtud ten dosti nenápadný, tlumený zvuk. Jen na hlavu nebyl dost opatrný a uhodil se do ní; kroutil jí a vzteky i bolestí ji třel o koberec.

"Tam uvnitř něco spadlo," řekl prokurista v pokoji vlevo. Řehoř si zkoušel představit, jestli by se také prokuristovi nemohlo jednou stát něco podobného jako dnes jemu; vždyť takovou možnost je vlastně nutno připustit. Ale jako v neomalenou odpověď na tuto otázku udělal prokurista ve vedlejším pokoji několik rázných kroků a zavrzal lakýrkami. Z pokoje vpravo oznamovala sestra Řehořovi šeptem: "Řehoři, prokurista je tu." "Já vím," řekl Řehoř pro sebe; ale netroufal si promluvit tak nahlas, aby to sestra uslyšela.

"Řehoři," řekl teď otec z levého pokoje, "přišel pan prokurista a táže se, proč jsi neodjel ranním vlakem. Nevíme, co mu máme říci. Ostatně chce také mluvit s tebou osobně. Otevři tedy, prosím tě. On už bude tak laskav a promine nám ten nepořádek v pokoji." "Dobré jitro pane Samso," volal už prokurista vlídně. "Není mu dobře," řekla matka prokuristovi, zatímco otec ještě mluvil u dveří, "není mu dobře, pane prokuristo, to mi věřte. Jakpak by jinak mohl Řehoř zmeškat vlak? Vždyť ten chlapec nemyslí na nic jiného než na obchod. Už se skoro zlobím, že si někdy večer nevyjde; teď byl přece týden ve městě, ale večer co večer byl doma. Sedí tu s námi u stolu a tiše si čte noviny nebo studuje jízdní řády. K rozptýlení mu stačí vyřezávat si lupenkovou pilkou. Tuhle si například za dva tři večery vyřezal rámeček; podívejte se, jaký je pěkný; visí uvnitř v pokoji; hned ho uvidíte, jak Řehoř otevře. Jsem vůbec ráda, že tu jste, pane prokuristo; sami bychom byli Řehoře nepřiměli, aby otevřel; je takový umíněný; a určitě mu není dobře, ačkoli to ráno zapíral." "Hned přijdu," řekl Řehoř pomalu a obezřetně a nehýbal se, aby mu neušlo ani slovo z rozhovoru. "Jinak si to, milostivá paní, také nedovedu vysvětlit," řekl prokurista, "doufejme, že to není nic vážného. I když na druhou stranu zas musím říci, že my obchodníci - bohužel nebo naštěstí, jak chcete - musíme velmi často lehkou nevolnost z obchodních ohledů prostě přemoci."

"Tak může už pan prokurista k tobě dovnitř?" ptal se netrpělivý otec a znovu zaklepal na dveře. "Ne," řekl Řehoř. V pokoji vlevo nastalo trapné ticho, v pokoji vpravo začala sestra vzlykat.

Pročpak nejde sestra k ostatním? Asi teprve vstala a ještě se ani nezačala strojit. A proč pláče? Protože on nevstává a nepouští prokuristu dovnitř, protože se vystavuje nebezpečí, že ztratí místo a že by pak šéf zase znovu pronásledoval rodiče starými pohledávkami? To jsou snad přece jen zatím zbytečné starosti. Ještě je Řehoř zde a ani ho nenapadá opustit rodinu. V tuto chvíli zde ovšem leží na koberci a nikdo, kdo by znal jeho stav, by po něm nemohl vážně žádat, aby pustil prokuristu dovnitř. Ale kvůli této malé nezdvořilosti, pro niž by se přece později snadno našla vhodná výmluva, nemohou Řehoře jen tak najednou propustit. A Řehořovi se zdálo, že by bylo mnohem rozumnější, kdyby ho teď nechali na pokoji a nerušili ho pláčem a domlouváním. Ale právě ta nejistota druhé skličovala a omlouvala jejich chování.

"Pane Samso," zvolal teď prokurista zvýšeným hlasem, "copak se děje? Zabarikádujete se tu v pokoji, odpovídáte jen ano a ne, působíte rodičům velké, zbytečné starosti a zanedbáváte - podotýkám to jen tak mimochodem - své úřední povinnosti způsobem vlastně neslýchaným. Mluvím tu jménem vašich rodičů a vašeho šéfa a žádám vás se vší vážností o okamžité jasné vysvětlení. Já žasnu, já žasnu. Měl jsem za to, že vás znám jako pokojného, rozumného člověka, a vy tu teď najednou, zdá se, chcete předvádět prapodivné vrtochy. Šéf mi sice dnes ráno naznačil možné vysvětlení vaší nedbalosti - týkalo se inkasa, jež vám bylo nedávno svěřeno -, ale já jsem se opravdu téměř zaručil svým čestným slovem, že takové vysvětlení jistě není správné. Teď však tu vidím vaši nepochopitelnou umíněnost a dočista ztrácím chuť

sebeméně se vás zastávat. A vaše postavení naprosto není nejpevnější. Měl jsem původně v úmyslu říci vám to všechno mezi čtyřma očima, ale když mě tu necháváte tak nadarmo ztrácet čas, nevím, proč by se o tom neměli dovědět i vaši páni rodiče. Vaše výkony v poslední době byly tedy velmi neuspokojivé; není sice roční doba na zvláštní obchody, to uznáváme; avšak taková roční doba, kdy by se nedělaly žádné obchody, vůbec neexistuje, pane Samso, nesmí existovat."

"Ale pane prokuristo," zvolal Řehoř celý bez sebe a v rozčilení zapomněl na všechno ostatní, "vždyť já hned, okamžitě otevřu. Slabá nevolnost, závrať mi nedovolily vstát, ležím teď ještě v posteli. Ale teď už jsem zase docela, ;věží. Zrovna vstávám z postele. Jen chvilku strpení! Nejde cca ještě tak dobře, jak jsem myslel. Je mi už ale líp. Jak jen to tak na člověka padne! Ještě včera večer mi bylo docela dobře, rodiče to přece vědí, totiž lépe řečeno už včera večer jsem tak trochu něco tušil. Muselo to být na mně vidět. Proč jen jsem to v obchodě nehlásil! Ale to si člověk vždycky myslí zlí, že nemoc přechodí a že není třeba zůstávat doma. Pane prokuristo! Ušetřte mé rodiče! Vždyť k všemu tomu, co mi vyčítáte, není důvod; vždyť mi o tom nikdo slovo neřekl. Třeba jste nečetl poslední zakázky, které jsem posílal. Ostatně ještě vlakem o osmé pojedu na cestu, těch pár hodin klidu mě posilnilo. Jenom se nezdržujte, pane Prokuristo; hned jsem v obchodě, a buďte tak laskav, vyřiďte to panu šéfovi spolu s mým poručením!"

A zatímco to všechno Řehoř ze sebe o překot chrlil a sotva věděl, co říká, snadno se, patrně díky cviku, který získal v posteli, přiblížil k prádelníku a pokoušel se teď pod1e něho vztyčit. Skutečně chtěl otevřít, skutečně se chtěl ukázat a promluvit s prokuristou; byl žádostiv dovědět se, co řeknou ostatní, kteří po něm teď tak volají, až ho uvidí. Jestli se polekají, nebude už mít Řehoř žádnou odpovědnost a může být klidný. Jestli ale přijmou vše s klidem, pak ani on se nemá proč rozčilovat, a pospíší-li si, může být skutečně v osm na nádraží. Nejdříve se párkrát smekl po hladkém prádelníku, ale posléze se odrazil vší silou a stál zpříma; bolestí v podbřišku si už vůbec nevšímal, ačkoli ho tam zle pálilo. Potom padl na opěradlo blízké židle a noožičkami se zachytil jeho okraje. Avšak tím také nad sebou nabyl vlády a zůstal potichu, neboť teď si mohl doslechnout, co říká prokurista.

"Rozuměli jste jediné slovo?" ptal se prokurista rodičů, "snad si z nás nedělá blázny?" "Proboha," zvolala už matka s pláčem, "třeba je těžce nemocen a my ho tu trápíme. Markétko! Markétko!" zvolala pak. "Co je, maminko?" volala sestra z druhé strany. Domlouvaly se přes Řehořův pokoj. "Musíš okamžitě k lékaři. Řehoř je nemocen. Honem pro lékaře. Slyšelas teď, jak Řehoř mluví?" "To byl zvířecí hlas," řekl prokurista nápadně tiše ve srovnání s matčiným křikem. "Anno! Anno!" volal otec skrz předsíň do kuchyně a zatleskal, "ihned běžte pro zámečníka!" A už proběhla obě děvčata s šustícími sukněmi předsíní - jak se dokázala sestra tak rychle ustrojit? - a vyrazila z bytu. Ani nebylo slyšet bouchnout dveře; snad je nechaly otevřené, jak to bývá v bytech, kde se stalo velké neštěstí.

Ale Řehoř byl teď mnohem klidnější. Jeho slovům tedy už sice nerozuměli, ačkoliv jemu připadala dost jasná, jasnější než předtím, snad proto, že ucho si zvyklo. Ale rozhodně už teď uvěřili, že to s ním není docela v pořádku, a jsou mu schopni pomoci. Důvěra i jistota, s nimiž byla učiněna první opatření, působily na něho blahodárně. Měl pocit, že je opět zahrnut do lidského okruhu, a jak od lékaře, tak od zámečníka - jež od sebe vlastně přesně neodlišoval - čekal velkolepé a překvapivé výkony. Aby měl pro nadcházející rozhodná jednání co možná jasný hlas, odkašlal si trochu, snaže se to ovšem provést zcela tlumeně, neboť možná že už tento zvuk zněl jinak než lidské kašlání, což si už sám netroufal posoudit. Vedle v pokoji

zatím všechno úplně ztichlo. Snad sedí rodina s prokuristou u stolu a šeptají si, snad se všichni opírají o dveře a naslouchají.

Řehoř se pomalu sunul s židlí ke dveřím, tam se jí pustil, padl na dveře, držel se na nich zpříma - polštářky na jeho nožičkách byly trochu lepkavé - a chvíli tam odpočíval po té námaze. Ale pak se jal ústy otáčet klíčem v zámku. Zdálo se bohužel, že vlastně nemá žádné zuby - čím teď uchopit klíč? - zato ale v čelistech měl ovšem velkou sílu; díky jim také opravdu pohnul klíčem a nedbal na to, že si bezpochyby nějak ublížil, neboť se mu řinula nějaká hnědá tekutina, stékala po klíči a kapala na podlahu. "Poslouchejte," řekl prokurista ve vedlejším pokoji, "on otáčí klíčem." To Řehoře povzbudilo; ale všichni by na něj měli volat, i otec a matka; "Vzhůru, Řehoři," měli by volat, "jen do toho, dej se pořádně do toho zámku!" A s představou, že všichni napjatě sledují jeho úsilí, celý bez sebe se zakousl do klíče vší silou, kterou v sobě měl. Podle toho, jak se klíč otáčel, tancoval kolem zámku, držel se teď zpříma už jen ústy a podle potřeby se buď na klíč věšel, nebo ho pak zas vahou celého těla tlačil dolů. Jasnější zvuk zámku, který konečně skočil zpátky, Řehoře zrovna probudil. Oddechl si a řekl: "Tak jsem tedy nepotřeboval zámečníka," a položil hlavu na kliku, aby dveře docela otevřel.

Poněvadž musel dveře otevírat tímto způsobem, byly už vlastně otevřeny hodně dokořán, ale jeho ještě nebylo vidět. Musel se nejdřív pomalu otočit kolem jednoho z křídel dveří, a to velice opatrně, nechtěl-li se zrovna před vchodem do pokoje svalit na záda. Byl ještě zaujat tímto obtížným pohybem a neměl čas všímat si ostatních věcí, a vtom už slyšel, jak ze sebe prokurista vyrazil hlasité "Ó!" - znělo to, jako když vítr zakvílí - a teď už ho také viděl - byl totiž nejblíž u dveří -, jak si tiskne ruku na otevřená ústa a pomalu couvá, jako by ho vyháněla nějaká neviditelná, rovnoměrně působící síla. Matka - stála tu vzdor prokuristově přítomnosti s vlasy ještě po ránu rozpuštěnými a do výšky zježenými - pohlédla nejdřív se sepjatýma rukama na otce, pak pokročila dva kroky k Řehořovi a klesla k zemi doprostřed sukní, jež se kolem ní rozprostřely, tvář jí poklesla na prsa a ztratila se. Otec s nevraživým výrazem zaťal pěst, jako by chtěl Řehoře strčit zpět do pokoje, rozhlédl se pak nejistě po obývacím pokoji, poté si rukama zakryl oči a rozplakal se, až se mu mocná hruď otřásala.

Řehoř ani do pokoje nevstoupil, zevnitř se opíral o křídlo dveří upevněné na zástrčku, takže mu bylo vidět jen polovinu trupu a nad ním ke straně skloněnou hlavu, jíž nakukoval za ostatními. Zatím se už hodně rozednilo; na druhé straně ulice se jasně rýsoval řetěz protějšího nekonečného černošedého domu - byla to nemocnice - s pravidelnými okny, jež tvrdě prolamovala průčelí; ještě pršelo, ale jen veliké, jednotlivě viditelné kapky, jež byly též doslova po jedné vrhány na zem. Nádobí od snídaně stálo v přehojném množství na stole, neboť pro otce byla snídaně nejdůležitějším jídlem dne, jež čtením všelijakých novin protahoval celé hodiny. Přímo na protější stěně visela Řehořova fotografie z vojny, zobrazovala ho coby poručíka, jenž s rukou na kordu a bezstarostným úsměvem vyžaduje respekt ke svému postoji i uniformě. Dveře do předsíně byly dokořán, a protože i dveře do bytu byly otevřené, bylo vidět ven na chodbu před bytem a na začátek schodů vedoucích dolů.

"Tak," řekl Řehoř a dobře si uvědomoval, že je jediný, kdo zachoval klid, "ihned se obléknu, sbalím kolekci a pojedu. Chcete ještě, chcete ještě, abych jel? Tak vidíte, pane prokuristo, nejsem umíněný a pracuji rád; s cestováním je svízel, ale já bych bez cestování nemohl žít. Kampak jdete, pane prokuristo? Do obchodu? Ano? Povíte tam všechno podle pravdy? Může se stát, že člověk není momentálně schopen pracovat, ale to je zrovna pravá chvíle, aby se vzpomnělo na jeho dřívější výkony a uvážilo se, že později, až se překážky odstraní, bude jistě pracovat s tím větší pílí a soustředěním. Vždyť jsem panu šéfovi tolik zavázán, to přece

velmi dobře víte. Kromě toho mám na starosti rodiče a sestru. Jsem v úzkých, ale zase se z toho dostanu. Nedělejte mi to však těžší, než to už je. Zastaňte se mne v obchodě! Cestující nebývá v oblibě, já vím. Lidé si myslí, že vydělává nekřesťanské peníze, a přitom si krásně žije. Nemají totiž zvláštní důvod, proč by se nad tímto předsudkem nějak víc zamýšleli. Vy ale, pane prokuristo, vy máte lepší přehled o poměrech než ostatní personál, ba dokonce, zcela jen mezi námi, lepší přehled než pan šéf, který jakožto zaměstnavatel se v úsudku snadno nechá zmást v neprospěch zaměstnance. Víte také velmi dobře, jak snadno se cestující, který bývá skoro celý rok mimo obchod, stane obětí klepů, náhod a bezdůvodných stížností, proti nimž se nikterak nemůže bránit, poněvadž se o nich většinou vůbec nedoví, a teprve až se vrátí vyčerpaný z nějaké cesty, pocítí doma na vlastní kůži zlé následky, jejichž příčiny už neprohlédne. Pane prokuristo, řekněte mi, než odejdete, slovíčko, abych viděl, že mi aspoň z malé části dáváte za pravdu!"

Ale prokurista se už při prvních Řehořových slovech odvrátil a jen se po něm s ohrnutými rty ohlížel přes poškubávající rameno. A během Řehořovy řeči chvilku klidně nepostál, nýbrž nespouštěje z Řehoře oči ustupoval ke dveřím, ale zcela pozvolna, jako by bylo tajně zakázáno opouštět pokoj. Už byl v předsíni a podle kvapného pohybu, jímž naposledy vytáhl nohu z obývacího pokoje, by si někdo mohl myslet, že si zrovna spálil podrážku. V předsíni však napřáhl pravou ruku daleko před sebe ke schodům, jako by tam na něj čekalo nějaké přímo nadpozemské vykoupení.

Řehořovi bylo jasné, že rozhodně nesmí nechat prokuristu v tomto rozpoložení odejít, nemá-li být jeho postavení v obchodě krajně ohroženo. Rodiče to vše tak dobře nechápou; nabyli za ta dlouhá léta přesvědčení, že Řehoř je v obchodě zaopatřen na celý život, a mimoto jsou teď natolik zabráni do okamžitých starostí, že ztrácejí veškerou prozíravost. Řehoř však tu prozíravost má. Prokuristu je třeba zadržet, upokojit, přesvědčit a nakonec získat; vždyť na tom závisí budoucnost Řehořova i celé rodiny! Kdyby tu tak byla sestra! Ta je chytrá; plakala už, když si Řehoř ještě klidně ležel na hřbetě. A prokurista, ten přítel žen, by si jistě dal říci; byla by zavřela dveře od bytu a v předsíni by mu to leknutí vymluvila. Jenže sestra tu právě není, Řehoř musí jednat sám. Nepřišlo mu na mysl, že ještě vůbec neví, jak se v této chvíli dokáže pohybovat, ani to mu nepřišlo na mysl, že možná, ba pravděpodobně opět nebylo rozumět tomu, co říkal, a pustil se dveřního křídla; šinul se otvorem ven; chystal se jít za prokuristou, který se už oběma rukama směšně přidržoval zábradlí na chodbě; ale hledaje, čeho by se zachytil, ihned upadl na spoustu svých nožiček a slabě vykřikl. Sotva se to stalo, měl poprvé toho rána pocit tělesné pohody; nožičky měly pod sebou pevnou půdu; poslouchaly dokonale, jak s radostí pozoroval; jevily dokonce snahu nést ho, kam se mu zachce, a už myslel, že co chvíli se všechno trápení konečně obrátí k lepšímu. Avšak v okamžiku, kdy tu spočinul na zemi jen kousek od matky, přímo proti ní, a kolébal se utajeným pohybem, vyskočila náhle matka, ač zdánlivě byla přece zcela pohroužena do sebe, a s pažemi široce rozpřaženými, prsty od sebe, křičela: "Pomoc, proboha, pomoc!", hlavu měla skloněnou, jako by chtěla na Řehoře líp vidět, ale v rozporu s tím pomateně utíkala pozpátku pryč; zapomněla, že za sebou má prostřený stůl; když k němu dorazila, sedla si na něj honem jako v roztržitosti; a zdálo se, že vůbec nepozoruje, že vedle ní se z převržené konvice proudem leje káva na koberec.

"Maminko, maminko," řekl Řehoř tiše a vzhlédl k ní. Prokurista se mu na chvíli docela vytratil z mysli; zato neodolal a při pohledu na vytékající kávu několikrát naprázdno chňapl čelistmi. Z toho se matka znovu dala do křiku, utekla ze stolu a padla do náručí přibíhajícímu otci., Ale Řehoř neměl teď kdy na rodiče; prokurista byl už na schodech; s bradou na zábradlí se ještě naposledy ohlédl. Řehoř se rozběhl, aby ho pokud možno s jistotou dohonil;

prokurista však musel něco tušit, neboť přeskočil několik schodů najednou a zmizel; "hú!" křičel však ještě, rozléhalo e to po celém schodišti. Bohužel tento prokuristův útěk jako by teď dočista zmátl otce, který byl až dosud poměrně klidný, neboť místo aby se sám za prokuristou rozběhl nebo ;aspoň Řehořovi nepřekážel v pronásledování, popadl do hravé ruky hůl, jiiž prokurista nechal spolu s kloboukem a převlečníkem na židli, levou sebral ze stolu veliké noviny, a dupaje začal mávat holí i novinami, aby zahnal Řehoře zpátky do jeho pokoje. Nic nepomáhaly Řehořovy prosby, nikdo těm prosbám také nerozuměl, ať si kroutil hlavou sebepokorněji, otec jen tím více dupal. Na druhém konci matka prudce otevřela okno, ačkoli venku bylo chladno, a vyklánějíc se daleko ven, tiskla si tvář do dlaní. Mezi ulicí a schodištěm vznikl mocný průvan, záclony se rozlétly, noviny na stole šustily, jednotlivé listy se snesly na podlahu. Neúprosně dotíral otec a syčel přitom jako divý. Jenže Řehoř neměl ještě vůbec cvik v couvání, šlo to opravdu hodně pomalu. Kdyby se jen byl směl otočit, byl by ve svém pokoji hned, ale on se bál, že zdlouhavým otáčením připraví otce o trpělivost, a každým okamžikem mu přece hrozilo, že mu hůl v otcově ruce zasadí smrtelnou ránu do rad nebo do hlavy. Nakonec však Řehořovi přece jen nezbývalo nic jiného, neboť s hrůzou pozoroval, že při couvání nedokáže ani udržet směr; a tak, ohlížeje se co chvíli bojácně úkosem po otci, začal se co nejrychleji, ve skutečnosti však velice pomalu otáčet. Snad otec zpozoroval jeho dobrou vůli, protože ho přitom nerušil, ba dokonce tu a tam otáčení zdálky dirigoval špičkou hole. Jen kdyby nebylo toho otcova nesnesitelného syčení! Řehoř z toho dočista ztrácel hlavu. Už byl skoro úplně obrácen, když se, poslouchaje neustále to syčení, dokonce popletl a pootočil se zase kousek zpátky. Když však nakonec šťastně dostal hlavu před otvor dveří, ukázalo se, že má tělo příliš široké, než aby jen tak prošlo. Otci samosebou v jeho nynějším rozpoložení ani zdaleka nenapadlo otevřít třeba druhé křídlo dveří a vytvořit tak Řehořovi dostatečný průchod. Měl jedinou utkvělou myšlenku, že Řehoř musí co nejrychleji k sobě do pokoje. Nikdy by ani nesvolil k zdlouhavým přípravám, jež Řehoř potřeboval, aby se vztyčil a takto třeba prošel dveřmi. Jako by tu nebyla žádná zvláštní překážka, poháněl teď spíš Řehoře s obzvláštním rámusem kupředu; za Řehořem to už vůbec neznělo jako hlas jednoho jediného otce; teď už doopravdy přestávaly všechny žerty a Řehoř se cpal do dveří děj se co děj. Jedna strana těla se zvedla, šikmo trčel v otvoru dveří, bok měl celý rozedřený, na bílých dveřích zůstaly ohavné skvrny, brzy uvízl úplně a sám od sebe by se už nebyl dokázal pohnout, nožičky z jedné strany nahoře třaslavě visely ve vzduchu, z druhé strany byly bolestivě přitlačeny na zem - vtom dostal zezadu od otce mohutnou ránu, jež ho teď opravdu vysvobodila, a silně krváceje vletěl daleko do svého pokoje. Gůl ještě přirazila dveře, pak bylo konečně ticho.

II

Teprve za soumraku se Řehoř probudil z těžkého, mdlobného spánku. Jistě by se byl zanedlouho probudil i bez vyrušení, cítil se totiž odpočatý a vyspalý, ale připadalo mu, jako by ho byly vzbudily nějaké kvapné kroky a opatrné zavírání dveří do předsíně. Bledý svit pouličních elektrických lamp ležel tu a tam na stropě pokoje a na hořejších částech nábytku, ale dole, kde byl Řehoř, byla tma. Pomalu, ještě nešikovně tápaje tykadly, jejichž cenu teprve teď poznával, se sunul ke dveřím podívat se, co se stalo. Levý bok mu připadal jako jediná dlouhá, nepřiměřeně se napínající jizva, a na obě řady nožiček vyloženě kulhal. Jedna nožička se ostatně při dopoledních událostech těžce poranila - byl skoro zázrak, že jen jedna -- a vlekl ji bezvládně za sebou.

Teprve u dveří zpozoroval, co ho tam vlastně lákalo; byl to pach nějakého jídla. Stála tam totiž miska plná sladkého mléka, v němž plavaly nakrájené kousky bílého chleba. radostí by se byl skoro rozesmál, neboť měl ještě větší hlad než ráno, a hned ponořil skoro až po oči

hlavu do mléka. Ale brzo ji zase zklamaně vytáhl; nejenže mu při jídle vadil choulostivý levý bok - a jíst dovedl jen, když celé tělo se napěním spolupracovalo -, ale navíc mu mléko, které jinak bývalo jeho zamilovaným nápojem a které mu sem jistě proto sestra postavila, vůbec nechutnalo, ba odvrátil se skoro s odporem od misky a odlezl zpátky doprostřed pokoje.

V obývacím pokoji rozsvítili plyn, jak viděl Řehoř škvírou ve dveřích, ale ačkoli jindy otec touto dobou matce někdy i dceři nahlas čítával z odpoledního vydání novin, nebylo teď slyšet ani hlásku. Nu, třeba už toho předčítání, o němž mu sestra vždycky vyprávěla i psala, nadobro nechali. Ale všude kolem bylo takové ticho, přestože byt přece jistě nebyl prázdný. "Jakým tichým životem to rodina žije," řekl si Řehoř, a zíraje upřeně do tmy, pociťoval velkou hrdost, že rodičům i sestře zaopatřil takový život v tak pěkném bytě. Ale což jestli teď všechen klid, všechen blahobyt, všechna spokojenost vezme hrozný konec? Aby nepropadal takovým myšlenkám, začal se Řehoř pohybovat a lezl po pokoji sem a tam.

Jednou za celý ten dlouhý večer se malou škvírou pootevřely a rychle opět zavřely jedny postranní dveře a jednou ty druhé; nejspíš se někomu zachtělo vejít dovnitř, ale potom si to zas rozmyslel. Řehoř si tedy stoupl rovnou ke dveřím do obývacího pokoje, odhodlán přece jen dostat váhajícího návštěvníka dovnitř nebo aspoň zjistit, kdo to je; ale dveře se teď už neotevíraly a Řehoř čekal marně. Dříve, dokud byly dveře zamčeny, všichni chtěli k němu dovnitř, teď, když jedny dveře sám otevřel a druhé byly patrně otevřeny během dne, nepřicházel nikdo a klíče byly teď také zastrčeny zvenčí.

Teprve pozdě v noci se v obývacím pokoji zhaslo, a teď bylo snadné zjistit, že rodiče a sestra byli až do té doby vzhůru, bylo totiž jasně slyšet, jak všichni tři po špičkách odcházejí. Teď už k Řehořovi až do rána jistě nikdo nepřijde; měl tedy spoustu času rozmyslet si v klidu, jak by si teď měl nově uspořádat svůj život. Avšak vysoký, prázdný pokoj, v němž byl nucen naplocho ležet na podlaze, mu naháněl strach, a přitom ani nevěděl proč, vždyť to byl jeho pokoj, v němž bydlil už pět let - i obrátil se napolo bezděčně a pospíšil si s trochou studu pod pohovku, kde se ihned cítil velice příjemně, ačkoli měl hřbet trochu zmáčknut a ačkoli nemohl už zvednout hlavu, a litoval jenom, že se mu tělo kvůli té šířce nevejde pod pohovku celé.

Tam zůstal celou noc, již zčásti strávil v polospánku, z něhož ho co chvíli vytrhl hlad, zčásti však v starostech a nejasných nadějích, které však vesměs vedly k závěru, že se prozatím musí chovat klidně a trpělivostí a všestrannými ohledy pomoci rodině snášet nesnáze, které jí v svém nynějším stavu nutně bude působit.

Už časně ráno, skoro byla ještě noc, měl Řehoř příležitost vyzkoušet, jak pevné je předsevzetí, jež pojal, neboť sestra, skoro úplně oblečená, otevřela dveře z předsíně a napjatě se dívala dovnitř. Nenašla ho hned, ale když ho zpozorovala pod pohovkou - někde proboha musel přece být, nemohl přece odletět -, vyděsila se tolik, že se neovládla a zase dveře zvenčí přibouchla. Ale jako by litovala svého chování, hned zas dveře otevřela a vešla po špičkách jako k těžce nemocnému nebo dokonce k někomu cizímu. Řehoř vysunul hlavu až k samému kraji pohovky a pozoroval ji. Jestlipak si všimne, že se mléka ani nedotkl, a to ne že by neměl hlad, a jestlipak přinese nějaké to jídlo, které by mu líp vyhovovalo? Neudělá-li to sama od sebe, umře raději hlady, než aby ji na to upozorňoval, přestože vlastně cítil strašné nutkání vyrazit zpod pohovky, vrhnout se sestře k nohám a poprosit o něco dobrého k jídlu. Ale sestra okamžitě s údivem zpozorovala dosud plnou misku, z níž jen trochu mléka bylo kolem dokola rozlito, hned ji zvedla, ne sice holou rukou, nýbrž s hadrem, a vynesla ji ven. Řehoř byl náramně zvědav, co mu za to přinese, a dělal si nejrůznější představy. Nikdy by byl ale

neuhodl, co sestra ve své dobrotě skutečně učinila. Aby vyzkoušela jeho chuť, přinesla mu na starých novinách rozprostřený celý výběr. Byla tu stará nahnilá zelenina; kosti od večeře obalené ztuhlou bílou omáčkou, trochu rozinek a mandlí; kus sýra, o němž Řehoř dva dny předtím prohlásil, že se nedá jíst; suchý chleba, chleba s máslem a posolený chleba s máslem. Mimoto postavila k tomu všemu ještě misku určenou patrně jednou provždy pro Řehoře, do níž nalila vodu. A z taktu, neboť věděla, že by Řehoř před ní nejedl, zmizela co nejrychleji, a dokonce otočila klíčem, jen aby Řehoř pochopil, že si může udělat pohodlí jaké chce. Řehořovi se nožičky jen míhaly, když šlo o jídlo. Ostatně i jeho rány se už úplně zahojily, nic už mu nevadilo, žasl nad tím a vzpomněl si, jak se víc než před měsícem nepatrně řízl nožem do prstu a jak ho ta rána ještě předevčírem bolela. Že bych byl teď méně citlivý? pomyslel si a už začal hltavě ocucávat sýr, který ho ze všech jídel lákal nejdříve a nejnaléhavěji. Na jeden ráz a s očima slzícíma uspokojením zhltl sýr, zeleninu a omáčku; naopak čerstvá jídla mu nechutnala, ani jejich pach nesnášel, a dokonce věci, které se chystal sníst, si odvlekl kousek stranou. Dávno byl už se vším hotov a jen líně ležel na tom samém místě, když sestra pomalu otočila klíčem na znamení, aby se odklidil. To ho hned vyplašilo, ačkoliv už skoro podřimoval, a pospíchal zase pod pohovku. Ale stálo ho to velké přemáhání, aby zůstal pod pohovkou i tu krátkou dobu, co byla sestra v pokojí, neboť z hojného jídla se mu trochu zakulatilo břicho a v tom těsném prostoru sotva dýchal. Co chvíli se tak trochu dusil a přitom s očima poněkud vyboulenýma přihlížel, jak nic netušící sestra smetá koštětem nejen zbytky, ale i jídlo, jehož se Řehoř ani nedotkl, jako by tedy ani to už nebylo k potřebě, a jak chvatně všechno hází do kbelíku, který uzavřela dřevěným víkem, načež všechno vynesla ven. Sotva se otočila, vysoukal se Řehoř zpod pohovky a protáhl se a nafoukl.

Takto dostával teď Řehoř najíst každý den, jednou ráno, kdy rodiče i služka ještě spali, podruhé, když se všichni naobědvali, neboť potom si rodiče ještě na chvíli zdřímli a služku poslala sestra pro něco ven. Jistě ani oni nechtěli, aby Řehoř umřel hlady, ale snad by byli nesnesli, aby se dovídali o jeho jídle jinak než z doslechu, snad je chtěla sestra ušetřit sebemenšího zármutku, vždyť se opravdu trápili už tak dost.

Jakými výmluvami dostali to první dopoledne lékaře a zámečníka zase z bytu, to se už Řehoř vůbec nemohl dovědět, neboť jelikož jemu nebylo rozumět, nenapadlo nikoho, ani sestru, že by on mohl rozumět druhým, a když byla sestra u něho v pokoji, musel se spokojit s tím, že jen tu a tam zaslechl, jak vzdychá a vzývá všechny svaté. Teprve později, když si na všechno trochu zvykla - že by si zvykla docela, na to nebylo ovšem ani pomyšlení -, pochytil Řehoř občas nějakou poznámku, která byla míněna laskavě nebo se tak dala vyložit. "Dnes mu ale chutnalo," říkala, když Řehoř jídlo jaksepatří spořádal, kdežto v opačném případě, který se postupem času opakoval čím dál častěji, říkávala skoro smutně: "Zase to všechno nechal."

I když se Řehoř nemohl bezprostředně dovědět nic nového, leccos vyposlechl z vedlejších pokojů, a kdykoli zaslechl nějaké hlasy, hned se hnal k příslušným dveřím a celým tělem se na ně přimáčkl. Zvláště první dobu nebylo rozhovoru, aby se, třeba jen skrytě, netýkal jeho. Celé dva dny bylo při každém jídle slyšet, jak rokují, co teď počít; ale i mezi jednotlivými jídly se mluvilo na totéž téma, neboť vždy byli doma aspoň dva členové rodiny, protože nikdo ani nechtěl zůstávat doma sám, a nechat byt úplně opuštěný bylo přece naprosto vyloučeno. Služka také hned první den - nebylo docela jasné, co a kolik o celém případě věděla - na kolenou prosila matku, aby ji okamžitě propustila, a když se za čtvrt hodiny nato loučila, děkovala se slzami v očích za propuštění jako za největší dobrodiní, jakého se jí tu dostalo, a aniž ji kdo o to žádal, strašlivě se zapřisáhla, že nikomu nevyzradí ani to nejmenší.

Teď musila sestra spolu s matkou i vařit; nedalo to ovšem mnoho práce, protože skoro nic nejedli. Znovu a znovu slýchal Řehoř, jak jeden druhého marně vybízí k jídlu a nedostává jinou odpověď než: "Děkuji, mám dost," nebo něco podobného. Snad ani nepili. Často se ptávala sestra otce, jestli chce pivo, a upřímně se nabízela, že pro ně sama dojde, a když otec mlčel, řekla, aby zabránila všem pochybám, že pro ně může poslat také domovnici, ale nakonec pak řekl otec rozhodně "Ne," a dál se o tom nemluvilo.

Hned první den vyložil otec matce i sestře celkové majetkové poměry a vyhlídky. Tu a tam vstal od stolu a z malé wertheimky, kterou zachránil před pěti lety při bankrotu svého obchodu, přinesl nějaký doklad nebo zápisník. Bylo slyšet, jak odmyká složitý zámek a zase ho zamyká, když vyndal to, co hledal. Tyto otcovy výklady byly částečně první potěšitelnou věcí, kterou Řehoř od začátku svého zajetí uslyšel. Měl za to, že otci z onoho obchodu nezbylo ani to nejmenší, alespoň mu otec nic opačného neřekl a Řehoř se ho po tom ovšem ani neptal. Jedinou Řehořovou starostí bylo tehdy přičinit se ze všech sil, aby rodina co nejrychleji zapomněla na tu obchodní pohromu, která všechny uvrhla do napjaté beznaděje. A tak se tehdy pustil s docela mimořádným zápalem do práce a skoro přes noc se z malého příručího stal obchodním cestujícím, který měl ovšem daleko jiné možnosti výdělku a jehož pracovní úspěchy se formou provize okamžitě měnily v hotové peníze, jež pak mohl doma užaslé a šťastné rodině položit na stůl. Bývaly to krásné časy a nikdy se pak už neopakovaly, aspoň ne s tím leskem, ačkoli Řehoř později vydělával tolik, že byl s to nést výdaje celé rodiny a také je nesl. Prostě si na to zvykli, jak rodina, tak Řehoř, oni s povděkem přijímali peníze, on je rád odevzdával, ale chyběla tomu už jaksi ta pravá srdečnost. Pouze sestra byla Řehořovi přece jen i nadále blízká, a poněvadž na rozdíl od něho velice milovala hudbu a dovedla jímavě hrát na housle, pojal tajný úmysl, že ji napřesrok pošle na konzervatoř bez ohledu na velké výlohy, které s tím jistě budou spojeny a které už nějak uhradí. Když se Řehoř nakrátko zdržel v městě, často padla v rozhovorech se sestrou zmínka o konzervatoři, ale vždy jen jako o krásném snu, na jehož uskutečnění se nedalo ani pomyslit, a rodiče ani tyto nevinné zmínky neslyšeli rádi; ale Řehoř na to pomýšlel s určitostí a hodlal vše na Štědrý večer slavnostně oznámit.

Takové myšlenky, jež v jeho současném stavu nebyly vůbec k ničemu, mu táhly hlavou, když tam stál zpříma přilepen na dveře a naslouchal. Někdy už samou únavou nemohl ani poslouchat a hlava mu ochable udeřila o dveře, ale hned ji zase vztyčil, neboť i tak nepatrný hluk, jaký tím způsobil, bylo vedle slyšet a všichni zmlkli. "Co to zase vyvádí?" řekl otec po chvíli, obraceje se zřejmě ke dveřím, a teprve pak se zas pomalu vrátili k přerušenému rozhovoru.

Řehořovi bylo teď sdostatek jasné - otec totiž obvykle své výklady častěji opakoval, jednak proto, že se sám těmito věcmi už dávno nezabýval, jednak také proto, že matka všemu hned napoprvé neporozuměla -, že přes všechno neštěstí zbylo ještě ze starých časů docela malé ovšem jmění, jež díky nedotčeným úrokům mezitím vzrostlo. Kromě toho však ty peníze, jež Řehoř měsíc co měsíc nosil domů - sám si pro sebe ponechával jen pár zlatek -, se neutratily docela a nashromáždil se z nich malý kapitál. Řehoř za dveřmi horlivě přikyvoval a měl radost z té nečekané prozíravosti a šetrnosti. Byl by vlastně mohl těmito přebytečnými penězi dále uplatit otcův dluh šéfovi, takže den, kdy by se mohl zbavit toho místa, by se byl značně přiblížil, ale teď to bylo nepochybně lepší tak, jak to zařídil otec.

Jenže těch peněz zdaleka nebylo dost, aby snad rodina mohla být živa z úroků; vystačily by rodině k životu snad na rok, nejvýš na dva, na víc ne. Byla to tedy jen částka, na kterou se vlastně nesmí sáhnout a která se musí uložit pro případ nouze; peníze na živobytí však třeba

vydělávat. Jenže otec byl sice zdravý, ale starý člověk, který už pět let vůbec nepracoval a rozhodně si nesměl příliš troufat; za těch pět let, jež byla prvními prázdninami v jeho namáhavém a přece neúspěšném životě, hodně ztloustl a stal se těžkopádný. A má teď snad vydělávat stará matka, kterou trápí záducha, takže už přejít pokoj je pro ni námaha, a která každý druhý den proleží s návalem dušnosti na pohovce u otevřeného okna? A má teď vydělávat peníze sestra, která je v sedmnácti letech ještě dítě a již je tolik třeba dopřát, aby mohla žít tak jako doposud, to jest hezky se strojit, dlouho spát, pomáhat v domácnosti, užít trochu skromné zábavy a především hrát na housle? Když přišla řeč na tuto nezbytnost vydělávat peníze, odtrhl se Řehoř vždycky nejdřív ode dveří a padl na chladně kožené sofa vedle dveří, neboť zrovna hořel hanbou a zármutkem.

Často tam proležel celé dlouhé noci, ani oka nezamhouřil a celé hodiny jen škrábal dra kůže. Anebo nelitoval velké námahy a přisunul k oknu židli, pal: vylezl na okenní parapet, a vzpíraje se v židli, nahýbal se k oknu, patrně jen v jakési vzpomínce na osvobodivý pocit, jaký míval dřív, když se díval z okna. Neboť ve skutečnosti den ze dne viděl i nepatrně vzdálené věci méně a méně zřetelně; protější nemocnici, již dříve vídal tak často, až ji proklínal, ztratil už úplně z dohledu, a nevědět s jistotou, že bydlí v tiché, ale ve všem všudy městské Charlottině ulici, mohl by mít za to, že hledí z okna do pustiny, kde šedavé nebe a šedavá zem k nerozeznání splývají. Pozorné sestře stačilo, že jen dvakrát viděla stát židle u okna, a od té doby pokaždé, když v pokoji uklidila, přistavila židli zase přesně k oknu, ba dokonce nechávala od té doby vnitřní okna otevřené.

Kdyby jen byl mohl Řehoř promluvit se sestrou a poděkovat jí za všechno, co pro něj musí udělat, hned by byl její služby snášel snáze; takto tím však trpěl. Sestra se ovšem snažila zahladit pokud možno trapnost celé věci a postupem času se jí to též samozřejmě vedlo líp a líp, jenže i Řehoř časem všechno mnohem lépe rozpoznával. Už to. jak vcházela, bylo pro něj hrozné. Sestra vešla, ani neztrácela čas zavíráním dveří, ačkoliv jinak velice dbala na to, aby každého ušetřila pohledu do Řehořova pokoje, rovnou běžela k oknu a chvatnýma rukama je dokořán otevřela, jako by se málem dusila, zůstávala též, ať bylo sebevíc chladno, chvíli u okna a zhluboka dýchala. Tím lítáním a lomozem děsila Řehoře dvakrát za den, celou tu dobu se třásl pod pohovkou a přitom věděl velmi dobře, že by ho toho jistě ráda ušetřila, jen kdyby byla s to vydržet při zavřených oknech v místnosti, kde byl Řehoř.

Jednou, bylo to jistě už měsíc od Řehořovy proměny a sestra neměla už přece nijak zvlášť proč žasnout nad Řehořovým vzhledem, přišla trochu dřív než jindy a zastihla ještě Řehoře, jak nehnutě a v postoji věru úděsném vyhlíží z okna. Řehoře by bylo nepřekvapilo, kdyby byla nevstoupila, překážel jí totiž, takže nemohla otevřít okno, ale ona nejenže nevstoupila, uskočila dokonce a zamkla za sebou; někdo cizí by si musel pomyslit, že na ni Řehoř číhal a chtěl ji kousnout. Řehoř se ovšem ihned schoval pod pohovku, ale musel čekat až do poledne, než se sestra vrátila, a zdála se mu mnohem neklidnější než jindy. Z toho viděl, že pohled na něj je pro ni stále ještě nesnesitelný a nutně bude nesnesitelný i nadále a že se asi hodně musí přemáhat, aby neutekla už při pohledu na malý kousek jeho těla, jímž vyčnívá zpod pohovky. aby ji ušetřil i tohoto ohledu, odnesl jednoho dne na hřbetě na pohovku prostěradlo - potřeboval na tu práci čtyři hodiny - a upravil je tak, že byl teď úplně zakryt a že by ho sestra neuviděla, ani kdyby se sehnula. Kdyby se domnívala, že to prostěradlo je zbytečné, mohla je přece odstranit, vždyť bylo dost jasné, že se Řehoř neuzavírá tak nadobro jen pro zábavu, ale ona nechala prostěradlo, jak bylo, a Řehořovi se dokonce zdálo, že zachytil vděčný pohled, když jednu chvíli prostěradlo opatrně hlavou nadzdvihl, aby se podíval, jak sestra přijala nové zařízení.

Prvních čtrnáct dní se rodiče nemohli odhodlat, aby k němu vešli, a slýchal často, jak mluví o sestřině nynější práci s uznáním, kdežto až dosud se na sestru nejednou zlobili, neboť jim připadala tak trochu k ničemu. Teď však oba, otec i matka, často čekávali před Řehořovým pokojem, zatímco tam sestra uklízela, a sotva vyšla ven, musela jim dopodrobna vyprávět, jak to v pokoji vypadá, co Řehoř jedl, jak se tentokrát choval, a jestli snad není nějaké malé zlepšení. Matka chtěla ostatně poměrně brzo Řehoře navštívit, avšak otec i sestra ji odrazovali nejdříve rozumovými důvody, jež Řehoř velice pozorně vyslechl a jež plně schvaloval. Později však ji museli zdržovat násilím, a když pak volala: "Pusťte mě přece k Řehořovi, vždyť je to můj nešťastný syn. Copak nechápete, že musím k němu?", pomyslel si Řehoř, že by přece jen snad bylo dobře, kdyby k němu matka zašla, samozřejmě ne každý den, ale třeba jednou za týden; rozumí přece všemu mnohem lépe než sestra, která přes všechnu svou statečnost je přece jen ještě dítě a ujala se těžkého úkolu koneckonců snad jedině z dětinské lehkomyslnosti.

Řehořovo přání spatřit matku se brzy splnilo. Během dne se Řehoř už z ohledu k rodičům nechtěl ukazovat u okna, avšak lézt na těch několika čtverečních metrech podlahy také moc nemohl, v klidu ani v noci nevydržel, jídlo ho brzy vůbec přestalo těšit, a tak, aby se rozptýlil, zvykl si lézt křížem krážem po stěnách a po stropě. Zvláště nahoře na stropě visíval rád; to bylo něco jiného než ležet na podlaze; volněji se dýchalo; tělem probíhalo lehké chvění; a v té málem blažené roztržitosti, jež se ho tam nahoře zmocňovala, se mohlo stát, že se k vlastnímu překvapení pustil a plácl sebou na podlahu. Jenže teď už samozřejmě ovládal tělo docela jinak než dříve a ani při tak velikém pádu si neublížil. Sestra si ovšem ihned všimla nové zábavy, kterou si Řehoř vynašel - jak lezl, zanechával za sebou totiž tu a tam též stopy své lepkavé látky -, i vzala si do hlavy, že Řehořovi umožní lezení v co největším rozsahu a odstraní nábytek, který mu překáží, především prádelník a psací stůl. Jenomže to sama nedokázala; otce si netroufala žádat o pomoc; služka by jí docela jistě nepomohla, neboť toto asi šestnáctileté děvče sice od propuštění dřívější kuchařky statečně vytrvávalo, ale vyprosilo si dovolení, že se smí trvale zamykat v kuchyni a otevře dveře jen na zvláštní zavolání; nezbývalo tedy sestře nic jiného, než aby s sebou jednou v otcově nepřítomnosti vzala matku. Matka také přišla a samou radostí rozčileně vykřikla, ale u dveří Řehořova pokoje zmlkla. Sestra se ovšem nejdříve podívala, je-li v pokoji vše v pořádku; teprve pak pustila matku dovnitř. Řehoř v největším spěchu stáhl prostěradlo ještě níž a ještě víc je načechral, opravdu to celé vypadalo tak, jako když někdo jen tak náhodou hodí prostěradlo na pohovku. Řehoř tentokrát také nechal vykukování zpod prostěradla; vzdal se toho, že by už dnes matku uviděl, jen se radoval, že tedy přece přišla. "Jen pojď, není ho vidět," řekla sestra a zřejmě vedla matku za ruku. Řehoř teď slyšel, jak ty dvě slabé ženy postrkují starý, přece jen těžký prádelník a jak sestra pokaždé chce tu největší práci strhnout sama, nedbajíc matčina ustrašeného napomínání, aby se nenamohla. Trvalo to velmi dlouho. Když už pracovaly jistě čtvrt hodiny, řekla matka, že by se prádelník přece jen měl nechat, kde je, poněvadž za prvé je příliš těžký, nebudou hotovy, než přijde otec, a prádelník uprostřed pokoje zatarasí Řehořovi všechny cesty, za druhé není přece vůbec jisté, že se odklízením nábytku Řehořovi zavděčí. Jí se zdá, že to bude spíš naopak; pohled na holou stěnu ji prý zrovna skličuje; a kde je psáno, že i Řehoř nebude mít takový pocit, dávno si přece na nábytek v pokoji zvykl a bude si proto v prázdném pokoji připadat opuštěný. "A nebude to pak vypadat," řekla matka nakonec docela tiše, mluvila vůbec skoro šeptem, jako by chtěla zabránit, aby Řehoř, o němž přesně nevěděla, kde je, zaslechl i jen zvuk jejího hlasu, neboť že nerozumí slovům, o tom byla přesvědčena, "a nebude to vypadat, jako bychom odklizením nábytku dávali najevo, že se vzdáváme vší naděje na zlepšení a bezohledně ho ponecháváme jemu samému? Já myslím, že by bylo nejlepší udržovat pokoj přesně v tom stavu, jak byl, aby Řehoř, až se k nám zase vrátí, nalezl všechno beze změny a tím snadněji zapomněl, co bylo předtím."

Naslouchaje těmto matčiným slovům, poznal Řehoř, že nedostatek jakéhokoliv bezprostředního dorozumění s lidmi, spojený s jednotvárným životem uprostřed rodiny, mu určitě za ty dva měsíce pomátl rozum, jinak si totiž nedovedl vysvětlit, že mohl vážně zatoužit, aby mu pokoj vyprázdnili. Copak se mu doopravdy zachtělo, aby se ten teplý pokoj, útulně zařízený nábytkem, proměnil v jakési doupě, kde by si pak ovšem nerušeně mohl všude lézt, ale také by zároveň rychle nadobro zapomněl na svou lidskou minulost? Vždyť už teď málem zapomínal a jen dávno neslyšený matčin hlas ho vzburcoval. Nic ať neodklízejí; všechno musí zůstat; nemůže být bez nábytku, příjemně působícího na jeho rozpoložení; a brání-li mu nábytek, aby nesmyslně popolézal sem a tam, pak to není vůbec ke škodě, nýbrž jedině ku prospěchu.

Avšak sestra byla bohužel jiného názoru; zvykla si, jistě ne docela neprávem, kdykoli se jednalo o Řehořových záležitostech, vystupovat vůči rodičům jako obzvláštní znalec, a tak i teď stačily sestře matčiny rady, aby trvala nejen na odklizení prádelníku a psacího stolu, které jediné měla nejprve na mysli, nýbrž na odklizení veškerého nábytku vyjma nezbytnou pohovku. Nebyl to samozřejmě nouze dětinský vzdor a sebedůvěra, jíž poslední dobou tak nečekaně a těžce nabyla, co ji vedlo k tomuto požadavku; ona přece též skutečně pozorovala, že Řehoř potřebuje k lezení hodně prostoru, kdežto nábytku, pokud bylo vidět, nepoužíval ani trochu. Ale snad při tom působil i sklon k blouznivosti, příznačný pro dívky jejího věku a hledající ukojení při každé příležitosti, který teď Markétu zlákal, aby Řehořově situaci dodala ještě více hrůznosti a mohla pak pro něj vykonávat ještě více než doposud. Neboť do místnosti, kde jen Řehoř sám bude vládnout holým stěnám, by si kromě Markétky ovšem nikdo netroufl vstoupit.

A tak nedala ve svém rozhodnutí nic na matku, která zřejmě v tomto pokoji samým neklidem ztratila jistotu, brzy zmlkla, a co jí síly stačily, pomáhala sestře dostat prádelník ven. Bez prádelníku by se Řehoř, pravda, v nejhorším ještě obešel, ale psací stůl už musí zůstat. A sotva byly ženy s prádelníkem, do něhož se vzdychajíce opíraly, z pokoje venku, vystrčil Řehoř hlavu zpod pohovky, aby se podíval, jak opatrně a co možná šetrně zakročit. Ale naneštěstí se právě matka vrátila první, zatímco Markétka vedle v pokoji objímala prádelník a škubala jím sem a tam, aniž jím ovšem hnula z místa. Matka však nebyla zvyklá pohledu na Řehoře, ještě by se z toho mohla rozstonat, a tak Řehoř zděšeně pozpátku utíkal až k druhému konci pohovky, ale nemohl už zabránit, aby se prostěradlo vpředu trochu nepohnulo. To stačilo, aby matka zpozorněla. Zarazila se, chvilku zůstala tiše stát a pak se vrátila k Markétce.

Ačkoli si Řehoř znovu a znovu říkal, že se přece neděje nic mimořádného, že jenom přestavují pár kusů nábytku, přece jen si brzy musel přiznat, že na něj to přecházení obou žen, jejich pokřikování, skřípání nábytku po podlaze působí jako veliká, ze všech stran sílící vřava, a i když sebevíc přitahoval hlavu a nohy k tělu a břicho tiskl k podlaze, chtě nechtě si musel říci, že to všechno dlouho nevydrží. Vyklízejí mu pokoj; seberou mu všechno, co má rád; prádelník, kde je uložena lupenková pilka a jiné nářadí, už vynesly; teď viklají psacím stolem, který se už pevně zaryl do podlahy, u něhož psával úkoly jako obchodní akademik, jako žák měšťanky, ba dokonce jako žák obecné školy - a teď už opravdu není kdy zkoumat dobré úmysly obou žen, na jejichž existenci ostatně skoro zapomněl, neboť byly už tak znavené, že pracovaly mlčky, a slyšet bylo jen těžký dusot jejich nohou.

I vyrazil ven - ženy se vedle v pokoji zrovna opíraly o psací stůl, aby si trochu odpočinuly -, čtyřikrát v běhu změnil směr, opravdu nevěděl, co zachraňovat dřív, vtom uviděl, že na zdi,

jinak už docela holé, nápadně visí obraz dámy oblečené v samou kožešinu, honem vylezl nahoru a přimáčkl se na sklo, které ho udrželo a blahodárně působilo na jeho rozpálené břicho. Aspoň tento obraz, který teď Řehoř celý zakrýval, už jistě nikdo nevezme. Stočil hlavu ke dveřím obývacího pokoje, aby viděl ženy, až se budou vracet.

Nedopřály si dlouhého odpočinku a už zase přicházely; Markétka paží podpírala matku a skoro ji nesla. "Tak co vezmeme teď?" řekla Markétka a rozhlédla se. Tu se její pohled setkal s pohledem Řehoře visícího na stěně. Asi jen kvůli matčině přítomnosti zachovala klid, sklonila k matce tvář, aby jí zakryla rozhled, a řekla, ovšem rozechvěle a bez rozmýšlení: "Pojď, vrátíme se raději ještě na chvíli do obývacího pokoje, nemyslíš?" Řehořovi bylo jasné, co Markétka zamýšlí, chce odvést matku do bezpečí a jeho pak zahnat ze stěny dolů. Ale jen ať si to zkusí! Řehoř sedí na svém obraze a nevydá ho. Raději skočí Markétce do obličeje.

Ale Markétčina slova matku teprve zneklidnila, poodstoupila, uviděla na květované tapetě obrovskou hnědou skvrnu, a ještě než si vlastně stačila uvědomit, že to, co vidí, je Řehoř, zaječela chraptivě: "Ach bože, ach bože!" a s roztaženýma rukama, jako by se vzdávala vší naděje, skácela se na pohovku a zůstala bez hnutí. "Poslyš, Řehoři!" zvolala sestra s napřaženou pěstí a pronikavě se na něj podívala. Bylo to poprvé od proměny, co na něj přímo promluvila. Běžela vedle do pokoje pro nějakou esenci, aby matku vzkřísila z mdloby; Řehoř chtěl také pomoci - na záchranu obrazu byl ještě čas -; přilepil se však pevně ke sklu a jen násilím se odtrhl; běžel pak též do vedlejšího pokoje, jako by mohl sestře s něčím poradit jako za starých časů; přehrabávala se ve všelijakých lahvičkách a ještě se ulekla, když se otočila; nějaká láhev spadla na zem a rozbila se; jeden střep poranil Řehoře na obličeji, jakási špinavá medicína ho zalila; Markétka se už nechtěla dále zdržovat, vzala tolik lahviček, co jich jen mohla pobrat, a utíkala s nimi za matkou; nohou přirazila dveře. Řehoř byl teď odříznut od matky, která je snad jeho vinou na pokraji smrti; dveře otevřít nesměl, nechtěl-li zahnat sestru, která musí u matky zůstat; nezbývalo mu než čekat; a sklíčen výčitkami a obavami, jal se lézt, zlezl všechno, stěny, nábytek i strop a posléze v zoufalství, když se s ním celý pokoj začal točit, sletěl doprostřed velkého stolu.

Uplynula chvilka, Řehoř ochable ležel, všude kolem bylo ticho, snad to bylo dobré znamení. Vtom se ozval zvonek. Děvče bylo samosebou zamčeno v kuchyni, a tak musela jít otevřít Markétka. Byl to otec. "Co se stalo?" byla jeho první slova; z Markétčiny tváře asi všechno uhodl: Markétka mu odpovídala přidušeným hlasem, zřejmě tiskla tvář na jeho hruď: "Maminka omdlela, ale už je jí líp. Řehoř utekl." "Já jsem to přece čekal," řekl otec, "já jsem vám to přece vždycky říkal, ale vy ženy jako byste byly hluché." Řehořovi bylo jasné, že si otec špatně vyložil Markétčinn příliš stručnou zprávu a má za to, že se Řehoř dopustil nějaké násilnosti. Proto se teď Řehoř bude muset snažit, aby otce uchlácholil, neboť na vysvětlování není kdy, ani to není možné. I uchýlil se ke dveřím do svého pokoje a přimáčkl se na ně, aby otec, hned jak vejde do předsíně; viděl, že Řehoř má nejlepší úmysl vrátit se k sobě do pokoje a že ho tedy není potřebí zahánět, nýbrž stačí otevřít dveře a hned zmizí.

Ale otec neměl náladu na takové jemnosti: "Á!" zvolal; hned jak vešel, a v jeho hlase jako by zněla zároveň zuřivost i radost. Řehoř odvrátil hlavu ode dveří a zvedl ji k otci. Takhle si opravdu otce nepředstavoval, jak tu teď stál; poslední dobou se ovšem pro ty novoty s lezením zapomínal jako dříve starat, co se jinak děje v bytě, a měl být vlastně připraven, že se setká se změněnými poměry. Ale přes to, přes to všechno, je tohle ještě otec? Tentýž muž, který unaveně lehával zahrabán v posteli, když se dříve Řehoř vypravoval na obchodní cestu; který ho večer při návratu domů vítal v županu v lenošce; ani nebýval schopen vstát, nýbrž na znamení radosti jen zdvihal ruce, a když si tu a tam, párkrát za rok v neděli nebo o hlavních

svátcích vyšli společně na procházku, belhal se mezi Řehořem a matkou, kteří už beztak šli pomalu, vždycky ještě o něco pomaleji, zachumlán do svého starého pláště, s berlou, jíž pokaždé opatrně kladl na zem, a kdykoli chtěl něco říci, skoro vždy se postavil a shromáždil kolem sebe svůj doprovod. Teď se ale drží pěkně rovně; na sobě přiléhavý módní stejnokroj se zlatými knoflíky, jaký nosívají sluhové bankovních ústavů; nad vysokým tuhým límcem kabátu se rozkládá mocná dvojitá brada; zpod huňatého obočí proniká svěží a pozorný pohled černých očí; jindy rozcuchané bílé vlasy jsou úzkostlivě sčesány kolem přesné, svítivé pěšinky. Čepici se zlatým monogramem, který patrně označoval banku, hodil obloukem přes celý pokoj na pohovku a s rozhrnutými šosy dlouhého pláště od stejnokroje, s rukama v kapsách kalhot, se zavilou tváří vykročil k Řehořovi. Sám asi nevěděl, co hodlá podniknout; přesto ale neobyčejně vysoko zvedal nohy a Řehoř žasl, jak obrovské má podrážky. Nezdržoval se tím však, vždyť od prvního dne svého nového života věděl, že otec považuje za vhodné chovat se k němu jen s největší přísností. A tak před otcem prchal, zarazil se, když otec zůstal stát, opět vyrazil, jak se jen otec hnul. Tak oběhli párkrát pokoj, aniž došlo k něčemu rozhodujícímu, ba celá věc, vzhledem k pomalému tempu, nevypadala ani jako pronásledování. Proto též Řehoř zatím setrvával na zemi, bál se ke všemu, že kdyby utekl na stěny nebo na strop, bral by to otec třeba jako obzvláštní zlomyslnost. Řehoř si ovšem musel přiznat, že dokonce ani tento běh dlouho nevydrží; neboť zatímco otec udělal jeden krok, musel on provést nespočet pohybů. Začínal už ztrácet dech, vždyť ani v dřívějších dobách nemíval zvlášť spolehlivé plíce. Jak tak vrávoral kupředu, sbíraje všechny síly k běhu, s očima sotva pootevřenýma, otupělý tak, že ho nenapadlo zachránit se jinak než během a pomalu už zapomínal, že tu jsou ještě stěny, které ovšem byly zastaveny pečlivě vyřezávaným nábytkem se spoustou vroubků a hrotů - tu cosi lehce hrozného sletělo těsně vedle něho a kutálelo se před ním. Bylo to jablko; hned za ním sletělo druhé; Řehoř se leknutím zastavil; bylo zbytečné utíkat dál, neboť otec se rozhodl, že ho bude bombardovat. Z misky na kredenci naplnil kapsy a házel teď po něm, zatím bez přesného míření, jedno jablko za druhým. Ta malá červená jablíčka se koulela jak elektrizovaná po podlaze a narážela na sebe. Jedno slabě vržené jablko zavadilo o Řehořův hřbet. sklouzlo však a neublížilo mu. Zato další, které přiletělo hned za ním, se mu přímo zarylo do hřbetu; Řehoř chtěl popolézt dál, jako by ta překvapující, neuvěřitelná bolest mohla přejít, změní-li místo; ale připadal si jako přibitý a v naprostém zmatení všech smyslů zůstal ležet jak široký tak dlouhý, V posledním okamžiku jen ještě zahlédl, jak se dveře jeho pokoje prudce otevřely a jak odtud s křičící sestrou v patách vybíhá matka, jen v košili, neboť sestra ji odstrojila, aby se jí v mdlobě volněji dýchalo, jak potom matka běží k otci a cestou z ní na zem padá jedna uvolněná sukně za druhou, jak se vrhá k otci, klopýtajíc přes ty sukně objímá ho, těsně se k němu přimykajíc - teď už však Řehořovi selhal zrak - a spínajíc mu ruce za hlavou prosí jej, aby ušetřil Řehořův život.

III

Těžké zranění, s nímž Řehoř stonal víc než měsíc - jablko, které si nikdo netroufal vyndat, zůstalo v těle jako viditelná upomínka -, patrně i otci připomnělo, že přes svou nynější. smutnou a odpornou podobu je Řehoř členem rodiny, že se s ním nesmí jednat jako s nepřítelem, nýbrž že rodinná povinnost přikazuje spolknout odpor a být trpělivý, nic než trpělivý.

A třebaže Řehoř svým zraněním navždy utrpěl újmu na pohyblivosti a prozatím mu jako nějakému starému invalidovi trvalo celé dlouhé minuty, než přešel pokoj - na lezení ve výškách nebylo ani pomyšlení -, dostalo se mu za toto zhoršení stavu náhrady, která se mu zdála zcela dostatečná, v tom, že vždy k večeru se otevřely dveře do obývacího pokoje, z

nichž obyčejně už hodinu či dvě předtím nespouštěl oči, a on se pak, leže potmě ve svém pokoji a z obývacího pokoje neviditelný, směl dívat na celou rodinu u osvětleného stolu a poslouchat jaksi s všeobecným souhlasem, tedy docela jinak než dříve, co si povídají.

Nebyla to už ovšem ta živá zábava jako za dřívějších dob, na niž Řehoř vždy trochu toužebně myslíval v hotelových pokojích, když unaven musel ulehnout do vlhkých peřin. Teď to většinou probíhalo jen velmi tiše. Otec brzy po večeři usínal v křesle; matka a sestra napomínaly jedna druhou, aby byla zticha; matka, naklánějíc se hluboko ke světlu, šila jemné prádlo pro nějaký módní závod; sestra, která přijala zaměstnání prodavačky, se po večerech učila těsnopisu a francouzštině, aby snad jednou později dostala lepší místo. Někdy se otec probudil, a jako by vůbec nevěděl, že spal, řekl matce: "Jak to zas dnes dlouho šiješ?" a hned zase usnul, zatímco sestra a matka se na sebe znaveně usmály.

Otec s jakousi umíněností nechtěl ani doma odkládat stejnokroj sluhy; zatímco župan nadarmo visel na věšáku, podřimoval otec na svém místě úplně oblečen, jako by byl neustále ve služební pohotovostihodlně a přece klidně spal.

Jak odbilo deset, pokoušela se matka tichými domluvami otce probudit a pak ho přimět, aby si šel lehnout, neboť tady není přece žádné spaní, jehož má otec, který v šest hodin musí nastoupit službu, nanejvýš zapotřebí. Ale s umíněností, která ho posedla od té doby, co se stal sluhou, trval pokaždé na tom, že ještě zůstane u stolu, ačkoli pak zpravidla usnul, a kromě toho dalo pak velkou práci donutit ho, aby vyměnil židli za postel. Ať na něj matka i sestra sebevíc dorážely mírnými domluvami, čtvrt hodiny pomalu vrtěl hlavou, oči měl zavřené a nevstával. Matka ho potahovala za rukáv, říkala mu do ucha různé lichotky, sestra nechávala úloh a pomáhala matce, ale na otce to neplatilo. Jen se ještě hlouběji zabořil do křesla. Teprve když ho ženy vzaly pod paží, otevřel oči, díval se z matky na sestru a ze sestry na matku a říkal: "To je život. Takový já mám k stáru klid." A opíraje se o obě ženy, zvedl se těžkopádně, jako by sám sobě byl největším břemenem, nechal se ženami dovést až ke dveřím. Tam jim pokynul, aby šly, a sám pak kráčel dál, zatímco matka honem odhodila šití, sestra pero a obě běžely za otcem, aby mu byly dále nápomocny.

Kdo měl v této přepracované a příliš unavené rodině čas starat se o Řehoře víc, než bylo nezbytně nutno? Domácnost se uskrovňovala čím dál víc; obrovitá kostnatá posluhovačka s bílými poletujícími vlasy přicházela ráno a večer vykonat tu nejtěžší práci; vše ostatní obstarala matka vedle spousty šití. Stalo se dokonce, že různé rodinné šperky, jež dříve matka s dcerou celé šťastné nosívaly na zábavách a při slavnostech, byly odprodány, jak se Řehoř dověděl večer, když byla řeč o tom, kolik za ně dostaly. Nejvíce si ale všichni stále naříkali, že nemohou odejít z tohoto bytu příliš velikého na nynější poměry, neboť si nedovedli představit, jak přestěhovat Řehoře. Řehoř však dobře viděl, že jim ve stěhování nebrání ani tak ohledy na něj, vždyť by ho snadno mohli přepravit v nějaké vhodné bedně s několika otvory pro vzduch; co rodině hlavně bránilo změnit byt, byla spíše naprostá beznaděj a pomyšlení, že ji postihlo takové neštěstí jako nikoho druhého mezi příbuznými a známými. Co žádá svět od chudáků, to splnili, jak mohli, otec nosil úředníkům v bance snídani, matka se obětovala pro prádlo cizích lidi, sestra pobíhala za pultem, jak zákazníci poroučeli, ale na víc už rodině síly nestačily. A rána v zádech jako by Řehoře znovu rozbolela, když matka a sestra uložily otce a vrátily se zpátky, na práci už nesáhly, přisedly jedna k druhé a tiskly se k sobě tvářemi; když teď matka ukázala na Řehořův pokoj a řekla: "Zavři ty dveře, Markétko," a když se Řehoř octl zase potmě, zatímco ženy mísily své slzy nebo dokonce bez slz zíraly do stolu.

Noci i dny trávil Řehoř skoro úplně beze spánku. Někdy si říkal, že až se příště otevřou dveře, vezme záležitosti rodiny znovu do svých rukou zcela jako dříve, v myšlenkách se mu zase po dlouhé době objevil šéf a prokurista, příručí a učedníci, ten zabedněný podomek, dva tři přátelé z jiných obchodů, pokojská z jednoho hotelu na venkově, milá, letmá vzpomínka, pokladní z jednoho kloboučnictví, o niž se vážně, avšak příliš váhavě ucházel - ti všichni se mu zjevovali pomícháni s cizími lidmi, ale místo aby jemu a jeho rodině pomohli, byli vesměs nepřístupní, a on byl rád, když zmizeli. Pak zas ale vůbec neměl náladu starat se o rodinu, jen se vztekal na špatnou obsluhu, a ačkoli si nedovedl představit nic, nač by měl chuť, přece osnoval plány, jak se dostat do spíže a vzít si tam, co mu přece jen náleží, i když nemá hlad. Sestra teď už nepřemýšlela, čím se Řehořovi zvlášť zavděčit, ráno a v poledne, než odběhla do obchodu, strčila Řehořovi ve spěchu nohou do pokoje nějaké to jídlo, jedno jaké, a večer je máchnutím koštěte vymetla, nestarajíc se o to, jestli jídlo aspoň okusil nebo jestli se ho - což se stávalo nejčastěji - vůbec ani nedotkl. Úklid pokoje, který teď obstarávala vždy večer, se už ani nedal odbýt rychleji. Špinavé šmouhy se táhly po stěnách, místy se válely chuchvalce prachu a smetí. První dobou se Řehoř pokaždé, když sestra přišla, postavil do takového zvláště příznačného koutu, jako by jí vyčítal. Ale byl by tam snad mohl stát celé týdny, sestrou by to nepohnulo, viděla přece špínu stejně jako on, jenže se rozhodla, že se o ni nebude starat. Přímo s nedůtklivostí u ní zcela novou, která posedla vůbec celou rodinu, dbala na to, aby úklid Řehořova pokoje zůstal vyhrazen jí. Jednou matka podrobila Řehořův pokoj velikému smýčení, pří němž spotřebovala několik kbelíků vody - Řehořovi bylo to velké vlhko ovšem také protivné a roztrpčeně a nehnutě ležel rozvalený na pohovce -, avšak trest ji neminul. Sotva totiž sestra večer zpozorovala změnu v Řehořově pokoji, běžela náramně uražená do obývacího pokoje, a ač ji matka lomíc rukama zapřísahala, propukla v křečovitý pláč, kterému rodiče - otce to samozřejmě vyplašilo z křesla - nejdřív s bezmocným úžasem přihlíželi; až i oni se rozčilili; napravo otec vyčítal matce, že nenechala Řehořův pokoj vysmýčit sestře; nalevo zas křičel na sestru, že už nikdy nebude smět u Řehoře uklízet; zatím se matka pokoušela otce, který se už rozčilením neznal, odvléci do ložnice; sestra, otřásajíc se vzlykotem, tloukla drobnými pěstmi do stolu; a Řehoř nahlas syčel vzteky, že nikoho nenapadlo zavřít dveře a ušetřit ho té podívané a toho rámusu.

Ale i když sestru, vyčerpanou zaměstnáním, omrzelo starat se o Řehoře jako dřív, nebylo ještě vůbec zapotřebí, aby ji zastávala matka, a přece nemusel být Řehoř zanedbáván. Vždyť tu teď byla posluhovačka. Tato stará vdova, která dík své silné kostře přestála v životě už asi lecjakou svízel, necítila vlastně k Řehořovi odpor. Bez nějaké zvláštní zvědavosti otevřela jednou náhodou dveře do Řehořova pokoje, a jak uviděla Řehoře, který byl tak překvapen, že ačkoli ho nikdo nehonil, začal pobíhat sem a tam, zůstala stát s rukama složenýma v klíně. Od té doby neopominula vždycky ráno a večer na okamžik pootevřít dveře a nahlédnout k Řehořovi. Ze začátku ho dokonce přivolávala slovy, která se jí patrně zdála vlídná, jako "Pojď sem, ty starý hovnivále!" nebo "Podívejme se na něho, starého hovniválа!" Na taková oslovení Řehoř vůbec neodpovídal, nýbrž zůstával bez hnutí na místě, jako by se byly dveře vůbec neotevřely. Kdyby byli raději té posluhovačce nařídili, aby mu v pokoji denně uklidila, místo aby jí dovolovali nadarmo ho vyrušovat, kdy se jí zachce! Jednou časně ráno - do oken bil prudký déšť, možná že už znamení blížícího se jara - začala posluhovačka zase se svými řečmi, což Řehoře tak roztrpčilo, že se proti ní, ovšem pomalu a chabě, obrátil, jako by chtěl zaútočit. Posluhovačka však, místo aby se zalekla, zvedla pouze do výšky židli stojící kousek ode dveří, a jak tu tak stála s ústy dokořán, bylo jasné, že je nehodlá zavřít dřív, dokud židle v její ruce nedopadne na Řehořův hřbet. "Tak co, dál už to nejde?" zeptala se, když se Řehoř zase obrátil, a s klidem postavila židli zpátky do kouta.

Řehoř teď už nejedl skoro vůbec nic. Jen když šel náhodou kolem přichystaného jídla, vzal si do úst sousto na hraní, nechal je tam celé hodiny a pak je většinou vyplivl. Nejdříve myslil, že mu nechutná ze zármutku nad tím, jak vypadá jeho pokoj, ale právě se změnami v pokoji se velmi brzy smířil. Ostatní si zvykli stavět mu do pokoje věci, které se jinam nevešly, a takových věcí bylo teď spousta, poněvadž do jednoho z pokojů vzali na byt tři pány. Tito vážní pánové - všichni tři měli plnovousy, jak jednou Řehoř zjistil škvírkou ve dveřích - dbali úzkostlivě na pořádek, nejen u sebe v pokoji, ale když už se tu jednou ubytovali, v celé domácnosti, tedy zejména v kuchyni. Zbytečné nebo dokonce špinavé krámy nesnášeli. Kromě toho si většinu zařízení přivezli s sebou. Z tohoto důvodu zde teď byla spousta zbytečných věcí, které se sice nedaly prodat, ale přitom je bylo škoda vyhodit. Všechny ty věci putovaly k Řehořovi do pokoje. Stejně tak nádoba na popel a bedna na odpadky z kuchyně. Co nebylo zrovna k potřebě, hodila posluhovačka, která měla naspěch; jednoduše k Řehořovi do pokoje; Řehoř vídal naštěstí většinou jen dotyčný předmět a ruku, která ho držela: Posluhovačka měla možná v úmyslu, že časem, až se to bude hodit, zase ty věci odnese nebo je vyhodí všechny najednou, ve skutečnosti však zůstávaly ležet tam, kam prvně dopadly, pokud se mezi tím harampádím neprodíral Řehoř a neposunul jím nejdříve z nouze, protože neměl jinak kudy lézt, později však s čím dál větším potěšením, ačkoli býval po takových túrách k smrti unaven a sklíčen a celé hodiny se zase nemohl ani hnout.

Páni nájemníci občas večeřívali doma ve společném obývacím pokoji, proto zůstávaly někdy večer dveře do obývacího pokoje zavřeny, ale Řehoř se docela snadno obešel bez otevřených dveří, vždyť už leckdy večer ani nevyužil toho, že jsou otevřené, a zůstal ležet v nejtemnějším koutě pokoje, aniž si toho rodina všimla. Jednou však nechala služka dveře do obývacího pokoje trochu pootevřené a zůstaly tak, i když večer páni nájemníci vešli a rozsvítilo se. Posadili se ke stolu, kde dříve sedával otec, matka a Řehoř, rozbalili ubrousky a vzali do ruky nůž a vidličku. Okamžitě se ve dveřích objevila matka s mísou masa a hned za ní sestra s vrchovatou mísou brambor. Z jídla se vydatně kouřilo. Páni nájemníci se sklonili nad mísami, jež byly před ně postaveny, jako by je chtěli prozkoumat, než začnou jíst, a ten, který seděl uprostřed a byl patrně druhými dvěma pokládán za autoritu, skutečně rozkrojil jeden kousek masa ještě na míse, zřejmě aby se přesvědčil, je-li dost křehké a nemá-li se snad poslat zpátky do kuchyně. Byl spokojen a matka i sestra, které napjatě přihlížely, se s úlevou začaly usmívat.

Rodina sama jedla v kuchyni. Přesto otec, dříve než šel do kuchyně, vstoupil sem do pokoje a s jednou jedinou úklonou, s čepicí v ruce, obešel stůl. Páni nájemníci všichni vstali a zamumlali něco do vousů. Když byli pak o samotě, jedli téměř za naprostého ticha. Řehořovi bylo divné, že mezi všemi rozličnými zvuky při jídle každou chvíli zaslechl jejich žvýkající zuby, jako by se tím mělo Řehořovi naznačit, že k jídlu jsou potřeba zuby a že ani sebekrásnější bezzubé čelisti nejsou k ničemu. "Však já mám chuť," řval si Řehoř utrápeně, "jenže ne na tyhle věci. Krmí se ti páni nájemníci, krmí, a já tady uhynu!"

Právě toho večera - Řehoř si nevzpomínal, že by byl za celou tu dobu slyšel jejich zvuky - zazněly z kuchyně housle. Páni nájemníci už byli po večeři, prostřední vytáhl noviny, druhým dvěma dal po jednom listu, a teď všichni četli uvelebeni v křeslech a kouřili. Jak se ozvaly housle, zpozorněli, zvedli se a po špičkách šli ke dveřím do předsíně, kde se zastavili přimáčknuti jeden na druhého. Z kuchyně je asi slyšeli, neboť otec zavolal: "Je snad hra pánům nepříjemná? Může hned přestat." "Naopak," řekl prostřední z pánů, "nechtěla by slečna laskavě přijít sem k nám a hrát zde v pokoji, kde je přece jen mnohem pohodlněji a útulněji?" "b prosím," řekl otec, jako kdyby on byl hrál. Pánové ustoupili do pokoje a čekali. Brzy vešel otec s pultem na noty, matka s notami a sestra s houslemi. Sestra si s klidem

všechno chystala ke hře; rodiče, kteří nikdy předtím pokoje nepronajímali a proto přeháněli zdvořilost k pánům nájemníkům, si ani netroufali sednout na své vlastní židle; otec se opřel o dveře s pravicí vsunutou mezi dva knoflíky zapjatého livrejového kabátu; matce však nabídl jeden z pánů židli, a protože ji nechala tam, kam ji pán náhodou postavil, seděla stranou v koutě.

Sestra začala hrát; otec a matka sledovali každý ze svého místa pohyby jejích rukou. Řehoř, přilákán hrou, odvážil se trochu dál a byl již hlavou až v obývacím pokoji. Ani mu nebylo divné, že poslední dobou bere tak málo ohledů k ostatním; dříve bývala ohleduplnost jeho pýchou. A přitom by právě teď měl spíše důvod, aby se schovával, prach, který ležel všude v jeho pokoji a při sebemenším pohybu se rozviřoval, pokrýval i jeho; na hřbetě i na bocích vláčel nitky, vlasy, zbytky jídla; byl už ke všemu příliš lhostejný, než aby si lehl na hřbet a vydrhl se o koberec, jak to dříve dělával několikrát za den. A přesto, že takto vypadal, neostýchal se popolézt kus po neposkvrněné podlaze obývacího pokoje.

Také si ho ovšem nikdo nepovšiml. Rodina byla úplně zaujata hrou na housle; naproti tomu páni nájemníci, kteří se zpočátku s rukama v kapsách kalhot postavili až příliš blízko za sestřin notový pult, takže se všichni mohli dívat do not, což sestru určitě rušilo, ustoupili brzy v polohlasném hovoru se skloněnými hlavami k oknu, kde též zůstali, zatímco otec je úzkostlivě pozoroval. Vznikal teď opravdu až příliš zřejmý dojem, že se zklamali v očekávání krásné či zábavné hry na housle, že už mají dost toho představení a jen ze zdvořilosti se nechávají rušit ve svém klidu. Zvlášť způsob, jímž všichni tři nosem i ústy vyfukovali do výšky kouř z doutníků, svědčil o značné nervozitě. A přece hrála sestra tak krásně. Tvář měla ke straně skloněnou, oči zkoumavě a smutně sledovaly řádky not. Řehoř ještě kousek popolezl a držel hlavu až těsně u podlahy, aby pokud možno zachytil její pohled. Byl zvířetem, že ho hudba uchvacovala? Měl pocit, jako by se před ním otvírala cesta k vytoužené neznámé potravě. Byl odhodlán proniknout až k sestře, zatahat ji za ruku a naznačit jí tak, aby se raději odebrala s houslemi k němu do pokoje, neboť nikdo se jí zde neodmění za její hru tak, jak by se jí odměnil on. Nepustí ji už ze svého pokoje, aspoň dokud bude živ; jeho děsivá podoba nechť je mu poprvé k užitku; bude na stráži u všech dveří svého pokoje zároveň a na útočníka vyprskne; sestra však by u něho měla zůstat dobrovolně, měla by sedět na pohovce vedle něho, sklánět k němu ucho, a on se jí pak svěří, že měl napevno v úmyslu poslat ji na konzervatoř, a nepřijít mezitím to neštěstí, že by to byl loni o vánocích - vánoce už snad přece minuly? - všem pověděl a nic nedbal na žádné námitky. Po těchto slovech se sestra dojetím rozpláče a Řehoř se vztyčí až k jejímu rameni a políbí ji na krk, na němž od té doby, co chodí do obchodu, nenosí ani stuhu, ani límec.

"Pane Samso!" zavolal prostřední pán na otce a bez jediného dalšího slova ukázal prstem na Řehoře, který se pomalu sunul kupředu. Housle umlkly, prostřední pan nájemník se nejdřív usmál na své přátele potřásaje hlavou a pak se znovu zadíval na Řehoře. Otec, místo aby zahnal Řehoře, považoval zřejmě za potřebnější upokojit pány nájemníky, ačkoli ti se nijak nerozčilovali a Řehoř je podle všeho bavil víc než hra na housle. Otec k nim pospíšil a s rozpřaženýma rukama se je snažil zatlačit do jejich pokoje a zároveň jim tělem zakrýt dobrý výhled na Řehoře. Teď se opravdu trochu rozzlobili, nebylo už jasné, jestli kvůli otcovu chování nebo proto, že si teprve teď začali uvědomovat, že měli takového souseda jako Řehoř a nevěděli o tom. Požadovali od otce vysvětlení, sami také zvedali paže, neklidně si potahovali vousy a jen pomalu ustupovali k svému pokoji. Mezitím se sestra vytrhla ze zahloubání, do něhož upadla poté, co její hra byla tak nenadále přerušena, rázem se probrala po chvíli, kdy v ochable svěšených rukou držela housle a smyčec a zírala do not, jako by pořád ještě hrála, položila nástroj na klín matce, která stále ještě seděla na židli a v záchvatu

dušnosti zprudka pracovala plícemi, a odběhla do vedlejšího pokoje, kam se už páni nájemníci za otcova naléhání rychleji blížili. Bylo vidět, jak pokrývky a polštáře na postelích jenom létají a srovnávají se v sestřiných zkušených rukou. Ještě než dorazili do svého pokoje, měla nastláno a vyklouzla ven. Otce patrně zas natolik posedla umíněnost, že zapomněl na všechen respekt, jímž byl svým nájemníkům přece jen povinován. Jen naléhal a naléhal, až prostřední z pánů již ve dveřích pokoje dunivě dupl nohou a tak otce zarazil. "Prohlašuji tímto," řekl, zvedl ruku a očima vyhledal též matku a sestru, "že vzhledem k odporným poměrům panujícím v tomto bytě a v této rodině" - přitom si zkrátka a rozhodně odplivl - "dávám okamžitou výpověď ze svého pokoje. Nehodlám ovšem ani za dny, kdy jsem tu bydlil, zaplatit to nejmenší, naopak si ještě zvážím, nevznesu-li proti vám nějaké - věřte mi - snadno odůvodnitelné požadavky." Odmlčel se a hleděl rovnou před sebe, jako by na něco čekal. Skutečně oba jeho přátelé ihned vpadli: "I my dáváme okamžitou výpověď." Nato vzal za kliku a přibouchl za sebou dveře.

Tápaje rukama dopotácel se otec k své židli a klesl do ní; vypadalo to, že se chce natáhnout a trochu si jako obvykle zdřímnout, avšak prudké pokyvování jeho jakoby vratké hlavy svědčilo o tom, že vůbec nespí. Řehoř celou tu dobu zůstal zticha ležet na tom místě, kde, ho páni nájemníci přistihli. Zklamáním z toho, že se mu jeho záměry nezdařily, možná i slabostí z tolikerého hladovění se nemohl ani hnout. Obával se s jakousi určitostí, že už v nejbližším okamžiku se na něj všechno zřítí, a čekal. Nelekl se ani houslí, které vypadly matce z třesoucích se prstů z klína a vydaly dunivý tón.

"Milí rodiče," řekla sestra a úvodem uhodila rukou do stolu, "takhle to dál nejde. Jestli vy to snad nechápete, já to chápu. Nechci před touto obludou vyslovovat jméno svého bratra a řeknu tedy jen: musíme se jí pokusit zbavit. Zkusili jsme vše, co je v lidských silách, abychom se o ni starali a trpělivě ji snášeli, myslím, že nám nikdo nemůže ani to nejmenší vytknout."

"Má tisíckrát pravdu," řekl si otec pro sebe. Matka, která pořád ještě nemohla popadnout dech, se s pomateným výrazem v očích tlumeně rozkašlalá do dlaně.

Sestra hned běžela k matce a položila jí ruku na čelo. Otce přivedla zřejmě sestřina slova na určitější myšlenky, napřímil se na židli, pohrával si se svou sluhovskou čepicí mezi talíři, které zůstaly na stole ještě od večeře pánů nájemníků, a chvílemi se podíval po tichém Řehořovi.

"Musíme se toho hledět zbavit," řekla teď sestra výslovně otci, neboť matka pro kašel neslyšela, "ještě vás oba umoří, vidím to už. Když jednou člověk musí tak těžce pracovat jako my všichni, nemůže mít přece doma tohle věčné soužení. Já už to také nevydržím." A rozplakala se tak usedavě, že jí slzy kanuly dolů na matčinu tvář, z níž je stírala mechanickými pohyby ruky.

"Milé dítě," řekl otec soucitně a s nápadným porozuměním, "co ale máme dělat?"

Sestra jen pokrčila rameny na znamení bezradnosti, jíž teď plačíc propadla přes všechnu dřívější jistotu.

"Kdyby nám rozuměl," řekl otec napolo tázavě; sestra v slzách prudce zatřepala rukou naznačujíc, že to nepřichází v úvahu.

"Kdyby nám rozuměl," opakoval otec a zamhouřením očí přijal sestřino přesvědčení, že je to nemožné, "bylo by snad možné nějak se s ním dohodnout. Ale takhle -"

"Pryč musí," zvolala sestra, "to je jediný prostředek, tatínku. Musíš jen přestat myslet na to, že je to Řehoř.: Vždyť naše neštěstí je vlastně v tom, že jsme tomu tak dlouho věřili. Ale jakpak by to mohl být Řehoř? Kdyby to byl Řehoř, dávno by už uznal, že lidé nemohou žít pohromadě s takovým zvířetem, a byl by dobrovolně odešel. Neměli bychom pak bratra, ale mohli bychom dál žít a chovat v úctě jeho památku. Takhle nás ale to zvíře pronásleduje, vypudí pány nájemníky, chystá se zřejmě zabrat celý byt a nás nechat nocovat na ulici. Podívej se, tatínku," vyřkla najednou, "už zase začíná!" A v hrůze, Řehořovi docela nepochopitelné, opustila sestra dokonce i matku, doslova se odrazila od její židle, jako by raději chtěla matku obětovat než zůstat v Řehořově blízkosti, běžela se schovat za otce, který, rozčilen toliko jejím počínáním, rovněž vstal a napolo před sestrou zdvihl ruce, jako by ji chtěl chránit.

Ale Řehořovi přece ani nenapadlo někoho děsit, nejméně sestru. Začal se jen otáčet, aby se mohl odsunout zpátky do svého pokoje, a působilo to ovšem nápadně, poněvadž si ve svém zbědovaném stavu musel při obtížných obratech pomáhat hlavou, kterou při tom několikrát zvedl a uhodil jí o zem. Zarazil se a rozhlédl. Zdálo se, že poznali jeho dobrý úmysl; bylo to jen chvilkové leknutí. Teď se na něj všichni mlčky a smutně dívali. Matka ležela na židli s nohama těsně u sebe nataženýma, oči se jí zemdlením skoro zavíraly; otec a sestra seděli vedle sebe, sestra měla ruku položenou kolem otcova krku.

Teď už se snad smím otočit, pomyslel si Řehoř a dal se znovu do práce. Nemohl potlačit funění z té námahy a také si chvílemi musel odpočinout. Ostatně na něj také nikdo nenaléhal, všechno nechávali na něm. Jak dokončil obrat, ihned se vydal rovnou zpátky. Užasl nad tou značnou vzdáleností, která ho dělila od jeho pokoje, a vůbec nechápal, že tak slabý, jak je, urazil před chvílí touž cestu, aniž to skoro pozoroval. Myslel neustále jen na to, aby lezl rychle, a tak si sotva všiml, že ho rodina ani jediným slovem, ani jediným výkřikem nevyrušuje. Teprve ve dveřích otočil hlavu, ne docela, cítil totiž, jak mu tuhne krk, ale přesto ještě zahlédl, že se za ním nic nezměnilo, jen sestra vstala. Posledním pohledem zavadil o matku, která teď už docela usnula.

Sotva se ocitl uvnitř ve svém pokoji, dveře za ním se s největší rychlostí přibouchly, zástrčka i zámek zapadly. Nenápadný hluk za zády Řehoře tak vylekal, až mu nožičky podklesly. To sestra si tak pospíšila. Vstala už a čekala, pak hbitě přiskočila, Řehoř ani neslyšel, jak se blíží, a "Konečně!" zvolala na rodiče, otáčejíc klíčem v zámku.

"A teď?" zeptal se Řehoř sám sebe a rozhlédl se potmě kolem. Brzy zjistil, že se teď už vůbec nemůže ani hnout. Nedivil se tomu, spiš mu připadalo nepřirozené, že se na těch tenkých nožičkách mohl opravdu až dosud pohybovat. Jinak se cítil poměrně dobře. Bolelo ho sice celé tělo, ale měl pocit, že bolesti budou asi zvolna slábnout a nakonec úplně pominou. Sotva už cítil shnilé jablko v zádech i zanícené místo okolo, úplně pokryté měkkým prachem. Na rodinu vzpomínal s dojetím a láskou. O tom, že musí zmizet, byl přesvědčen pokud možno ještě pevněji než sestra. V tomto stavu prázdného a pokojného rozjímání setrval až do chvíle, kdy na věži odbila třetí hodina ranní. Když všude venku za oknem počalo svítat, byl ještě naživu. Pak mu hlava sama od sebe docela poklesla a z chřípí mu slabě unikl poslední dech.

Když časně ráno přišla posluhovačka - samou vervou a spěchem, přestože ji už často prosili, aby to nedělala, tolik bouchala dveřmi, že jak přišla, nedalo se už v celém bytě klidně spát -,

neshledala při své obvyklé krátké návštěvě na Řehořovi nic zvláštního. Myslela, že leží naschvál tak nehnutě a hraje si na uraženého; vždycky si myslela, že je schopen všelijakých nápadů. Protože držela náhodou v ruce dlouhý smeták, chtěla jím Řehoře ode dveří polechtat.: Když to bylo bez výsledku, rozzlobila se a trochu do Řehoře: šťouchla, a teprve když ho bez veškerého odporu odsunula; z místa, zpozorněla. Když pak brzy poznala, jak se věci mají, vyvalila oči, zahvízdla, dlouho však nemeškala, nýbrž prudce otevřela dveře do ložnice a hlasitě zavolala do tmy: "Pojďte se podívat, ono to chcíplo; leží to tam dočista chcíplé!"

Manželé Samsovi se vztyčili v manželské posteli, a než si vůbec uvědomili, co jim hlásí, měli co dělat, aby se vzpamatovali z leknutí, jež jim posluhovačka způsobila. v Pak ale pan a paní Samsovi honem vylezli každý svou stranou postele ven, pan Samsa si přehodil přes ramena přikrývku, paní Samsová vyšla jen v noční košili; takto; vstoupili do Řehořova pokoje. Mezitím se otevřely i dveře obývacího pokoje, kde od té doby, co se přistěhovali páni nájemníci, spávala Markétka; byla úplně oblečená, jako kdyby vůbec nespala, i její bledý obličej tomu nasvědčoval..: "Mrtev?" řekla paní Samsová a tázavě se podívala na posluhovačku, ačkoliv se přece sama mohla o všem přesvědčit, ba dokonce to mohla poznat i bez přesvědčování. "To si myslím," řekla posluhovačka a na důkaz postrčila Řehořovu mrtvolu ještě pěkný kus stranou. Paní Samsová udělala pohyb, jako by chtěla koště zadržet, ale neučinila to. "Nuže," řekl pan Samsa, "teď můžeme poděkovat Pánubohu." Pokřižoval se a všechny tři ženy to udělaly po něm. Markétka, která nespouštěla z mrtvoly oči, řekla: "Podívejte, jak byl hubený. Však také tak dlouho nic nejedl. Jak sem jídla přicházela, tak zase odcházela." opravdu bylo Řehořovo tělo úplně placaté a suché, vlastně teprve teď to bylo vidět, když už je nezvedaly nožičky a ani nic jiného neodvádělo pozornost.

"Pojď, Markétko, na chvilku sem k nám," řekla paní Samsová s bolným úsměvem a Markétka šla za rodiči do ložnice a neopomněla se ohlédnout po mrtvole. Ačkoli bylo časně ráno, mísilo se už do čerstvého vzduchu cosi vlahého. Však už byl konec března.

Ze svého pokoje vyšli tři páni nájemníci a s údivem se ohlíželi po snídani: zapomnělo se na ně. "Kde je snídaně?" zeptal se prostřední pán nevrle posluhovačky. Ta však přiložila prst na ústa a pokynula pak chvatně a mlčky pánům, aby se šli podívat do Řehořova pokoje. Šli tedy a stáli pak v úplně už jasném pokoji s rukama v kapsách svých poněkud obnošených kabátků kolem Řehořovy mrtvoly.

Vtom se otevřely dveře do ložnice a objevil se pan Samsa v livreji, z jedné strany byla do něho zavěšena jeho žena, z druhé dcera. Všichni byli trochu uplakaní; Markétka chvílemi tiskla tvář na otcovo rámě.

"Okamžitě opusťte můj byt!" řekl pan Samsa a ukázal na dveře, drže stále ženy při sobě. "Jak to myslíte?" zeptal se prostřední pán trochu zaraženě a nasládle se usmál. Druzí dva drželi ruce za zády a neustále si je mnuli jako v očekávání velké hádky, která však musela pro ně dopadnout nepříznivě. "Myslím to přesně tak, jak to říkám," odpověděl pan Samsa a v jedné řadě se svými průvodkyněmi kráčel přímo k panu nájemníkovi. Ten nejdřív tiše stál a díval se do země, jako by se mu věci v hlavě nějak nově pořádaly. "Pak tedy půjdeme," řekl potom a vzhlédl k panu Samsovi, jako by v náhlém návalu pokory čekal i k tomuto rozhodnutí nový souhlas. Pan Samsa na něho jen několikrát krátce zamrkal vypoulenýma očima. Nato pán skutečně ihned zamířil dlouhými kroky do předsíně; oba jeho přátelé už nějakou chvíli naslouchali s docela'klidnýma rukama a teď za ním přímo poskočili, jako by se báli, že by pan Samsa třeba mohl vkročit do předsíně dříve než oni a přerušit jejich spojení s vůdcem. V předsíni všichni tři sundali z věšáku klobouky, ze stojanu vytáhli hole, mlčky se uklonili a

opustili byt. V jakési nedůvěře, zcela zbytečné, jak se ukázalo, vyšel pan Samsa s oběma ženami na chodbu; opřeni o zábradlí dívali se, jak tři páni pomalu sice, avšak bez zastavení sestupují po dlouhých schodech, v každém patře v určitém zákrutu schodiště zmizí a po několika okamžicích se znovu vynoří; čím hloub se dostávali, tím více mizel zájem rodiny Samsovy o ně, a když proti nim a pak vzhůru kolem nich hrdě vzpřímen stoupal řeznický tovaryš s nosítky na hlavě, opustil pan Samsa s ženami zábradlí a všichni se jaksi s úlevou vrátili do bytu.

Rozhodli se, že dnešního dne užijí k odpočinku a procházce; nejen že si takovou přestávku v práci zasluhovali, dokonce ji nezbytně potřebovali. A tak sedli ke stolu a napsali tři omluvné dopisy, pan Samsa svému ředitelství, paní Samsová svému objednavateli a Markétka svému šéfovi. Zatímco psali, přišla jim posluhovačka oznámit, že odchází, neboť je ranní práce hotova. Všichni tři píšící nejdříve jen kývli, ani nezvedli hlavu, teprve když se posluhovačka pořád ještě neměla k odchodu, mrzutě vzhlédli. "Nuže?" zeptal se pan Samsa. Posluhovačka stála ve dveřích a usmívala se, jako by měla pro rodinu náramně šťastnou zprávu, oznámí ji však jen tehdy, když se jí budou hodně vyptávat. Malé, skoro zpříma stojící pštrosí péro na klobouku, jež pana Samsu zlobilo už celou dobu, co u nich sloužila, kývalo se lebce na všechny strany. "Tak co vlastně chcete?" zeptala se paní Samsová, k níž měla posluhovačka největší respekt. "Jo," odpověděla posluhovačka a pro přívětivý smích nemohla z místa, "tak s odklizením tamtoho si nemusíte dělat starosti. Už je to v pořádku." Paní Samsová a Markétka se sklonily k svým dopisům, jako by chtěly psát dál; pan Samsa, který zpozoroval, že se posluhovačka chystá všechno dopodrobna popisovat, ji napřaženou rukou rozhodně zarazil. A že nesměla vyprávět, vzpomněla si, jaký má veliký spěch, zvolala patrně uražena: "Tak sbohem vespolek," prudce se otočila a s hrozným boucháním dveří opustila byt.

"Večer dostane výpověď," řekl pan Samsa, ale ani žena, ani dcera mu neodpověděly, neboť posluhovačka, jak se zdálo, znovu narušila jejich sotva nabytý klid. Vstaly, odešly k oknu a zůstaly tam v objetí stát. Pan Samsa na židli se po nich otočil a chvilku je tiše pozoroval. Pak zvolal: "Tak pojďte sem přece. Nechte už konečně být to, co bylo. A berte také trochu ohledy na mne." Ženy ho ihned poslechly, běžely k němu, chlácholily ho a rychle dopsaly dopisy.

Pak všichni tři opět po měsících společně vyšli z domova a vyjeli tramvají ven za město. Vůz, kde seděli sami, byl celý prozářen sluncem. Pohodlně opřeni na sedadlech rozmlouvali o vyhlídkách do budoucna, ukázalo se, že při bližším pohledu nejsou nikterak zlé, neboť všichni tři, na což se vlastně jeden druhého ještě ani nezeptali, mají náramně výhodná a zvlášť pro pozdější dobu slibná zaměstnání. Největší okamžité zlepšení situace jim ovšem jistě snadno přinese změna bytu; vezmou si teď menší a levnější a přitom lépe položený a vůbec praktičtější byt, než je nynější, který vybíral ještě Řehoř. Jak si tak povídali, zadívali se pan a paní Samsovi na svou čím dál čilejší dceru a skoro zároveň jim napadlo, jak za poslední dobu přes všechno soužení, od něhož jí pobledly tváře, rozkvetla v krásnou a kyprou dívku. Umlkli, a dorozumívajíce se skoro nevědomky pohledy, pomysleli si, že bude teď na čase, aby pro ni také vyhledali hodného muže. A připadlo jim jako dotvrzení jejich nových snů a dobrých úmyslů, když u cíle jejich cesty dcera první vstala a protáhla své mladé tělo.

Přeložil Vladimír Kafka